

Իմպրովիզացիոն խմբիկը կրճատում է, ենթարկում փոփոխության և չը տպակերպ (ներքին քերական) չէ վերադարձնում:

Անձնական տեսակցություն իմպրովիզացիոն խմբիկի 11-12

ՆՐԻՔԶԱՐԲԻ և ՈՐԲԱՐԲ

Ցայտարարություն ընդունում է ամեն լիզով ՑԱՐԱՋ-ի յայտարարության տողը առաջին կերպը 40 է, վերջինը՝ 26 կողմ. մանրամասն (պարտադիր) Արտասահմանից կրկնակի: Չափ առաջին կրկնակիներն առանձին համաձայնություն:

ՑԱՐԱՋ-ի ներքին խմբիկի 2-րդ.

Իմպրովիզացիոն խմբիկի, Նույնիցի պրոպագանդա, խմբիկի 41. Բաց է ամեն օր (բացի առիթից և կրկնակի օրերից) առ. 10 և 45 ժ. մինչև 2-րդ կեսօրից յետոյ:

Голов, пр. 41,

Ձեռնագիր 16-90

Գեղարվեստական, Գրական, Հասարակ. Բնագիտ., Բաղադրարական
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՆԴԵՍ

Պատկեր/ձևերով տարի

ՓԵՏԻՐԱՐ

№ 2—1917—XXVIII

Тифлис, Редакция „ТАРАЗ“—Tiflis (Caucase), Direction „TARAZ“

ՅԵՂԱԾՐԶՈՒՄԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐ ՆԻԿՈԼՍԻ II-ի ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ ԳԵՂԵՑ

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ

(Գաղտնական)

ՀՐԱՏԱԳ ՍՓՈՓԱՆՔ

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻՆ

ընդ հովանեաւ

ՎԵՃԱՓԱՌ ԿԱԹՈՒԼԻԿՈՍԻ

առնեալն հայոց

Ստացած են նւերներ

(Զարուհակաբերան ՑԱՐԱՋ № 1)

Զինուորական (Հանգույն) պ. Ս. Պետրոսեանի միջոցով տ. Աշխեն 8. Արգարից 188 ր. 96 կ. տ. Նեմոյաֆե Տէր-Սահակեանից 50 ր. իր հանգույնեալ կողմից Դեմոյաֆե Կ. Առաքելեանցի թողման հոգեհայտ, տ. Աննա Տէր-Սարգսեանից իր հանգույնեալ մօրեղբայր Դեմոյաֆե Կ. Առաքելեանցի դազադին պատկեր փոխարին, պ. Հայրապետ Լամբարեանից 70 ր. յուն. 30-ին դարազազի պ. Դր. Բաշալեանցի Սեդու թողնիկի միջոցով թողնիկի ժողոված, պ. 8. Սարգսեանի ձեռքով Անյայից 10 ր., „Кавк. Слово“ լրագրի միջոցով Արշակ և Սարգիսի Մելիք-Համբարեանեանից 50 ր., բժշ Ս. Կ. Կարապետեանցի դազադին պատկեր փոխարին Տոնատիկի պատկեր (Քարերիցի գաւառ, Լարսից) զործակալ Տէր. Գանիկի Բ. Նիկոլայեանից 55 հատ մեաքսէ: Բամբակի, բրդի աղւնիներ, Զարապալուց պ. Աստ. Ռիկ-Նովոսելեանի միջոցով Վ. Ազոյեանի պ. Նաւասարդ Բրաւուսեանից 10 ր. յիշատակ իր հանգույնեալ Ա. Բրաւուսեան մոմանու, Տէր Սահակի Բ. Սահակեանից 47 ր. 50 կ. Վարդանանց տունին պ. Վարդան Նարեանեանցի տունամբարի հանր. նրա տանը խնջոյքին ժողոված:

(Նշանակումներ)

Ողորմութեամբն Աստուծոյ, Մենք, Նիկոլայ Երկրորդ, Կայսր Համայն Ռուսիոյ, Ցար Լեհաստանի, Մեծ Իշխան Ֆինլանդիայի և այլն և այլն, յայտարարում ենք Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակներին՝

Գրեթէ երեք տարուց ի վեր մեր հայրենիքը ստրկացնելու ձգտող արտաքին թշնամու դէմ մղւած մեծ կռիւի օրերին, Տէր Աստուծուն հաճելի էր նոր ծանր փորձութիւն ուղարկել Ռուսաստանին: Սկսւած ժողովրդական ներքին խռովութիւնները սպառնում են աղետաբեր կերպով անդրադառնալ յամառ կռիւը շարունակելու վրայ: Ռուսաստանի վիճակը, մեր հերոսական բանակի պատիւը, ժողովրդի բարօրութիւնը, մեր թանգազին հայրենիքի ամբողջ ապագան պահանջում է պատերազմն անսպառնալ հասցնել մինչև յաղթական վախճանը: Անողորմ թշնամին լարում է վերջին ոյժերը, և արդէն մօտ է ժամը, երբ մեր քաջարի բանակը մեր փառաւոր զաշնակիցների հետ միասին կարող է լինի վերջնականապիս ընկճել թշնամուն:

Ռուսաստանի կեանքի այս վրճառական օրերին Մենք խզի գործ համարեցինք թեթևացնել Մեր ժողովրդի սերտ միութիւնը և ժողովրդական բոլոր ոյժերի համախմբումը շուտամիտք յաղթութիւն տանելու համար և Պետական Դումայի հետ համաձայն Մենք բարձր համարեցինք հրաժարել Ռուսաց Պետութեան Դահլիճ և բառնալ Մեր

նից Դերագոյն իշխանութիւնը:

Չը կամենալով բաժանել Մեր սիրեցեալ Որդուց, Մենք Մեր ժառանգութիւնը յանձնում ենք Մեր Եղբայր Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչին: Օրհնում ենք Նրա Ռուսաց Պետութեան Դահլիճ բարձրանալը: Աւանդում ենք մեր Եղբորը վարել պետութեան զործերը լիակատար և անխաբան կերպով միացած ժողովրդի ներկայացուցիչների հետ՝ օրէնսդրական հաստատութիւնների մէջ այն հիմունքներով, որ կը սահմանեն նրանք, այդ բանի համար տալով անդրժեկի երդում:

Յանուն ջերմագէտ սիրւած հայրենիքի՝ կոչ ենք անում հայրենիքի բոլոր հաւատարիմ զաւակներին կատարելու իրենց սրբազան պարտքը նրա հանդէպ, հնազանդել Ցարին համաժողովրդական փորձութիւնների ծանր բողոքին, և օգնելու նրան ժողովրդի ներկայացուցիչների հետ միասին Ռուսաց Պետութիւնը հանել յաղթութեան բարօրութեան և փառքի ճանապարհը: Բող Տէր Աստուծոյն օգնի Ռուսաստանին:

Դսկականի վրայ Նորին Կայսերական Մեծութեան սեպհական ձեռքով ստորագրւած է՝

ՆԻԿՈԼԱՑ

2 մարտի, 15 ժամին, 1917 Բ.Կ.,
Գաղով քաղաք:

Վաւերացրեց՝ Կայսերական Դահլիճ միջնորդ. գեներալ-ադյուտանտ Կոնստանտին:

Յ Ե Ղ Ա Շ Ի Ջ Ո Ւ Մ Ը Թ Ո Ւ Ս Ը Ս Տ Ը Ն Ո Ւ Մ

ՄԵԾ ԻՇԽԱՆ ՄԻԽԱՅԱՆ ԱԼԷՔՍԱՆԻ
ԴՐՈՎԻՉԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ ԳԱՀԻՑ

Ծանր բեռ է դրած ինձ վրայ իմ եղբոր կամքով, որը յանձնել է ինձ Համառուսական Կայսերական Դահլեռնային-Նախկին ժողովրդական խորհուրդի ժամանակ: Ոգևորած ամբողջ ժողովրդի հետ միասին մի մտքով, որ ամենից բարձր մեր հայրենիքի բարեփոխ է, ես հաստատապես վճռեցի այն դէպքում միայն ընդունել Դերագոյն իշխանութիւնը, երբ այդ լինի մեր մեծ ժողովրդի կամքը, որին և պատկանում է իր ներկայացուցիչների համաժողովրդական ձայնաւոյթեամբ Ռուսաց Պետութեան կառավարութեան եղանակ և նոր հիմնական օրէնքներ սահմանելը:

Ուստի, խնդրելով Աստուծոյ օրհնութիւնը, խնդրում եմ Ռուսաց Պետութեան բոլոր քաղաքացիներին հնազանդել ժամանակակաւոր Կառավարութեանը, որ ծագել է Պետական Դումայի ձեռնբերեցութեամբ և ունի իրականաւոր իշխանութիւն, մինչև որ կարելոյն չափ կարճ ժամանակում ընդհանուր, հաւասար և զարդնի ձայնատուութեան հիմունքով գումարելիք սահմանադիր ժողովը կառավարութեան եղանակի մասին իր տալիք վճռով արտայայտի ժողովրդի կամքը:

Իսկականի վրայ ստորագրւած է՝
ՄԻԽԱՅԱՆ

3 մարտի 1917 թ. Պետրոգրադ:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ
ՀՐԱՄԱՆԸ

Միտպետական կամքով, Աստուծային անիմանալի ճանապարհով, ես նշանակւած եմ Դերագոյն Զօրահրամանատար:

Խաչ հանելով երեսիս, ջերմ աղօթում եմ Աստուծուն որ նա երեւցնէ ինձ Իր ամենագոր օգնութիւնը: Հաստատ հաւատում եմ, որ յօգուտ հայրենիքի նա, որ Ամենագորն է և Ամենաողորմածը, կրկին իմ աղօթքը: Խորապէս տողորմած եմ զիտակցութեամբ, որ Աստուծոյ ամենագոր օգնութիւնով միայն ես ոյժ և քանակականութիւն կը ունանամ՝ տանելու ձեզ դէպի վերջնական յաղթանակը:

Ինչ վերաբերում է ձեզ, հրաշք հերոսներ, ռուսական երկրի զերբարի հակադրդիր, ես զիտեմ, թէ ինչքան շատ բան պատրաստ էք զուր քօհարերի Ռուսաստանի և Դահլեռնային քօրութեան համար. ձեզ հարկաւոր է Աստուծոյ օգնութիւնը միայն: Ինձ հետ միասին հաւատացէ՛ք ուրեմն, որ Աստուծոյ կօղնի մեզ: Իմացէ՛ք, որ Ռուսաստանը զիտակցելով՝ որ վերջնական յաղթութեան հասնելու համար հարկաւոր է նրա բոլոր որդիներին անձնագոր ու համերաշխ աշխատութիւնը, իր արժանապատուութեամբ ու հանգստութեամբ ցոյց կը տայ ամբողջ աշխարհին ռուսական ոգու մեծութիւնը և մեր Մեծ Հայրենիքի անխախտ գօրութիւնը:

Ստորագրել է՝ Դերագոյն-աղիտանտ
ՆԻԿՈՂԱՅ

Թիֆլիս 3 մարտի Թիֆլիս:

ՍԵՆԱՏԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Մարտի 5-ին Կայսրացու կառավարչական սենատի I դէպարտամենտի

ժողովը, ուր լսեց Նիկոլայ II-ի գահից հրաժարման ակտը և Մեծ Իշխան Միխայէլ Ալեքսանդրովիչի հրաժարումը, մինչև որ կը կազմէի հիմնադիր ժողով: Այդ երկու ակտերը սենատ եւ բերւած Կերենսկու քաղաքականով, ուր նա աւագ զատախազին է յանձնում այդ գործերը պաշտօնական ընթացք տալու և ծանուցանելու ժողովրդին: Սենատը քննելով ակտերը, որոշում է մտցնել պաշտօնական մատենի մէջ և յայտարարել: Յետոյ դահլիճ է մտնում Կերենսկին, որին սենատոր Վրասկին զիմում է հետեւել խօսքերով:

Կառավարչական սենատի I դէպարտամենտը ժամանակաւոր Կառավարութեան յայտնելով իր հիւսմունքը, որ այսօր կարճ ժամանակում կարողացաւ հայրենիքում վերականգնել կարգ ու կանոն, դնում եմ իրենց նոր կառավարութեան ծառայողներուն թիւ, հայրենիքի քաղաքականում ու քաղաքական համար:

Կերենսկին պատասխանում է՝ Պարսկ եւ գրում ձեր որոշումը յայտնել նոր կառավարութեանը Բախսաւոր եմ, որ ինձ և վիճակում այդպիսի կարեւոր պատկան ակտերը յանձնել օրհնելի և հասարակութիւն:

Ակտերը սենատը ընդունեց պահելու համար:

ՀՐԱՄԱՆ ԶԻՆՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

№ 114. Պետրոգրադ 5 մարտի
Հրամայում եմ վերացնել «НИЖНИЙ ЧИН» կոչումը եւ հարկաւոր դէպքում գործ ածել «солдат»:

Վերացնել տիտղոսների գործածումը եւ ասել՝ պարտն զինուոր, պարտն զնորմադ, պարտն թիֆլի, պարտն ծախսաւոր կամ պարտն զանձնապահ և այլն:

Թէ ծառայութեան ժամանակ եւ թէ ծառայութիւնից ղուրս դիմել զինուորներին դուր-ով:

Վերացնել ներքին ծառայութեան զինուորական աստիճանների վերաբերեալ 99, 100, 101, 102, 104, օրինակները, որով արգելւում է փոխանցումը եւ հասարակական վայրերում ծնելը, ժողովարաններ ու խորհրդարաններ յաճախելը, արամայի ներքը նշանակել, զանազան հիմնարկութիւններին անհամագրելը եւ այլն:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ
ՀՐԱՄԱՆ

Հրամայում եմ գօրծել թղթի պէտէրիս սխաւ մուկներից միջին կրտսերները ներշնչել եւ բացաւել քանակի ու նաւաստիների գինւորներին, որ երկու ակտերի յայտարարումից յետոյ նրանք պիտի և հանգիստ կերպով սպասեն ռուս ժողովրդի կամքի արտայայտմանը եւ նրանց արագում պարսկն և, հնազանդ մնալով օրինական պէտէրիս, պահպանել հայրենիքը անաւոր քշեամբ և իրենց սխաւարձութիւններով աշխատել մեր դաշնակիցներին անօրինակ կուլ մեղ:

Դերագոյն-աղիտանտ

ՆԻԿՈՂԱՅ

ԲԱՅՈՐԶԱԿ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

LXVI

Ուսաննայ լայնատարած քաղմացեղ, քաղմալեզու Մեծ Ռուսիայի ժողովրդին եւ նրա արտի, մտքի, տենչանքների ընտրեալ լիագործներին:

Սա յեղափոխութիւն չէ, այլ բնական մի պայթում, որ անհամալոյժ բիրտկրատիային եւ Յարին յօդս ցնդեցրեց ինքն էլ գոլորելով անդունդ:

Անբարոյականութիւնը երբէք եւ ոչ մի դարում չէ յաղթանակել: Հոռմն ընկաւ, որովհետեւ բարքերը, լպիրշ կենցաղը զազալեւելան էին հասել: Ռուսական արքունիքն արդէն պղծել էին Րասպուտիններ՝ հարազատ ծնունդ կեղծ բարեպաշտութեան, լպիրշ բիրտկրատիաների բրդնակալութեան: Գիտակցեցր ընպէի վերափոխումը եւ ազատութեան լուսաւանանչ արշալոյսը ողջունելը լիաքերան, անեզր աշակցելով արդարութեան, հասարակութեան, ազատութեան համար յաղթական Նոր Կառավարութեան ամբապնդելու եւ իր ցանցերը սփռելու բոլոր մովթ ու խնամ հեռաւոր անկիւնները Մեծ Ռուսիայի:

Մ. Եւս

ԽՄԲԵԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Մեր բաժանորդներից նրանք, որոնք միտրի է պատճառով Աղբիւրի կամ Տարագի Ռ-ը չեն ստանում հրաւիրւում են իրանց բնակավայրի պոստատան միջոցով յայտնել մեզ իրանց բողոքը, հակառակ դէպքում բողոքողի պահանջը թողնւում է առանց կարգադրութեան: Թիֆլիսից №№-ը թէ Աղբիւրի և թէ Տարագի պոստ են գցւում շատ կանոնաւոր: Տեղական պոստային ցուիչները են, որ անուշադիր են լինում երբեմն և №№-ը կանոնաւոր չեն հասցնում բաժանորդներին:

Տարագի ներկայ №-ի մի մասը տաւած էր, որ յերաշխեց Ռուսաստանը: Կամեալով անպատճառ մտցնել նոր Կառավարութեան ներկայացուցիչներին պատկերները, ուշացաւ №-ի լոյս տեսնելը:

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ց Օ Ր Ը

(Խ ո ճ Ի Ր)

Երջանիկ էք դուք, մեր հերոս նախնիք,
Անկեանք շիրմի մէջ, անյուշ, աներազ...
Կարելի էր խոցած անքախտ հայրենիք
Ձեր շիրմի կողքին ընկաւ անմուրազ:

Նա մահամերձի անգոր շրթներով
Ձեր ստուն անհին իր վիշտն է հծծում.
Ու մերթ յուսահատ, աղօթքից խոով՝
Նազած աչերն երկինք է գցում:

Երկինքը՝ խաւար, երկինքը՝ դաժան,
Ամպրոպ պայծառից սարսում է գետին.
Որպէս թաղումի վսեմ շարական
Հողմն է աւազում՝ ցաւստ մեղեդին:

Ու խօլ շողմերի անհամբոյր զրկում
Խեղդիչ տագնապով տառապում է դեռ.
Ուզում է շիրիմ տխուր յուղարկում,
Սեւ մուռացումի գիրկը քնաբեր:

Բայց հոգեվարքի գալարումի մէջ
Երբ ձեզ է տեսնում մոգիչ վերյուշով,
Նա սրտում վառած երազը անշէջ՝
Թողում է հեռուն, փակած մշուշով:

Այնտեղ՝ թանձրամած մշուշի տակից
Մի նորոգ կեանքի այգն է նշմարում
Ու նա՛ր վիրաւոր, դիմած պատրանքից՝
Մի հօր ճիգով նրա՛ն է փարում:

Մշուշապատ անցեալի խորքերից, որպէս փառա-
պանձ արշալոյսի դիւթական վերելք, կանգնում է մեր
դէմ մի չքնաղ պատկեր, և ժպտում են մեզ հարազատ
դէմքեր: Ոսկեճամուկ բանաձեւերով զարդարած գա-
հոյքներից կուր անհամբոյր դաշտը նետած և Աւա-
րայրի ծաղկազարդ կրծքին ընկած հերոսներն ին
նրանք, երանութեան քաղցր ժպտը դէմքերին՝ մեզ
են նայում և իրենց համբօրէն պերճախօս լեզուով այն-
քան շատ բան խօսում մեր սրտին, մեր հոգուն:

Շատ ու շատ դարեր՝ արհաւիրքներով զինւած,
սարսափներով զրահապատ, անէացման շունչը բե-
րաններին՝ եկան ու անցան մեր թշուա երկրով ու
դեռ գալիս-անցնում են՝ իր գոյութիւնը պահելու մէջ
յամառօրէն ըմբոստ ժողովրդին, կարծես, իսպառ ջնջելու,
նրա հոգու և սրտի սրբազան կերտածքները ոչնչա-
ցնելու մոլի տենչանքով յափշտակւած:

Բայց մենք կանք, մենք դեռ ապրում ենք կառ-
չած այն ամենին, ինչոր մեր սրտի, մեր հոգու գանձն
է, մենք ապրում ենք և ապրել ենք ուզում՝ թէպէտ և
ահաբեկւած, թէպէտ և տանջանքի դրոշմը մեր ճակատ-
ներից: Եւ ամեն անգամ, երբ վիշապ փոթորկի պէս
արհաւիրքն է անցնում մեր երկրով, երբ նօսրանում
են մեր շարքերը՝ մենք ընկածների հոգին ու ոգին մե-
րին խառնելով՝ յառաջ ենք գնում աւելի խրոխտ, ան-
յողդուղի, մահը հեղեղելով, մութ ապագայի հեռաւոր
խորքից մեզ ժպտացող ճաճանչին փարելով:

Ի՞նչն է արդեօք մեզ այս անխմանալի ոյժը ներ-
շնչողը, մեր ոգևորութեան և անխորտակելի տոկու-
նութեան զաղանիքը. և արդեօք ո՞ր է տանում մեզ
բոլոր խութ ու խոչերն արհամարհող այդ պերմարդ-
կային յափշտակութիւնը:

Դեռ ոսկեղէն դարի մեր մարտիրոսապրութիւնը
ոսկի զրչով անմահացող մատենագիրը լաւ գիտակցե-

լով, թէ ինչ նշանակութիւն ունի մի անհատի, ժողովր-
դի համար ոգին, պատկերաւոր ձեռով տալիս է մեզ
ոգեկոբի, անկերպարան մարդու արդահատելի դրու-
թիւնը՝ «Յամենայն հողմոյ շարժի եւ յամենայն ի-
րանց դողայ»: Այն անհատը, ուրեմն և այն ժողո-
վուրդը, որ գուրկ է ոգուց, որի սիրտը անպարունակ
զատարկութիւն է, նա չունի արհաւիրքների դիմադրու-
ելու համար անհրաժեշտ զէնքը և թեթեւ քամուց կը
տարուրերէի ու չնչին պատահարից վտանգւած կը
տեսնի իր ողորմելի գոյութիւնը:

Ժողովրդին գոյն ու կերպարանը տուող ոգին է,
որ զարգարում է դիւցազներգութիւնների էջերը ան-
մահացած հերոսների ներքողներով, հերոսներին, որոնք
իրենց ողջ էութիւնը կիանքը տեսնելով իրենց հոգու
և մտքի սրբազան կերտածքների մէջ և իրենց անէա-
ցումը, իրենց մահը՝ նրանց կործանման մէջ «ոգի ի
րոն» դուրս էին գալիս դիմադրակելու իրենց սրբու-
թիւն սրբոցին անպատկառօրէն ձեռնամուռ լինել ցան-
կացող թշնամուն:

Եւ այժմ, երբ մեր վարանոտ հայեացքները դարձ-
նում ենք դէպի մեր մշուշապատ անցեալի խորքը, այդ
հերոսները չեն, որ ժպտում են մեզ, որ խօսում են
մեր հոգուն, մեր սրտին, Այդ հերոսները չեն, որ ի-
րենց հոգու սրբազան գանձերի յափշտակութեան մէջ
իրենց պերկմանը տեսնելով՝ փոքրիկ երկրի մէջ ծալ-
րից միւսը, մոգական գաւազանի շարժումով՝ ոտքի ե-
լան իրենց անկապտելի սեպհականութիւնը պահելու:
Սրբազան ոգևորութեամբ յափշտակւած՝ առ ոչինչ հա-
մարելով իրենց դէմ ծառացած թշնամու անհաւասար
ոյժը՝ նրանք կուր դաշտ նետեցին այն գիտակցու-
թեամբ, թէ բարոյական յաղթանակը սրբազան գաղա-
փարի համար կուր դաշտում ընկած հերոսներին է:
Գահի բարձունքից յոխորտացող բռնակալի հրամանն
ու սպառնալիքը, պալատական դէր խորամանկ դաւերը,
ամեն ինչ ոչնչացնելու, առաթուր անելու մոլի ցան-
կութեամբ հայոց սահմանները թևակոխող գնդերի բռն
զորքը սարսափ ազդել չըկարողացան սպառազինւած
հերոսներին, որովհետեւ նրանք արդէն այնպիսիներից
չէին, որ «յամենայն հողմոյ շարժի եւ յամենայն
իրաց դողայ»:

Այո, այն վճռական բոլէին, երբ մի բռն ժո-
ղովրդի և նրա քաղաքակրթութեան լինիլ-չըլինելու
խնդիրն էր առաջադրւած, Աւարայրի արիւնոտ պայ-
քարում արդարացաւ մի անգամ ևս այն ճշմարտու-
թիւնը, թէ ապրելու իրաւունք ունի այն ժողովուրդը, որ
ոգի ունի, որ գիտակցում է իր ուրոյն դերը համաշ-
խարհային անողորմ պայքարի հսկայ փորձադաշտում:

Ահա թէ ո՞ր է թագնւած մեզ՝ կեանքի խութ ու
խոչերն արհամարհել տուող բռն յափշտակութեան աղ-
բիւրը:

Եւ այժմ մենք, այս խորհրդաւոր պահուն, երբ
մի նոր երկունք ենք ապրում, երբ մեր երկիրը փլա-
տակում է ճակատագրական մի նոր պատահարից,
մենք, որ հայացքներս սեւեռել ենք դէպի մշուշա-
պատ անցեալը և սկսած ապագան, երբ մի նոր ան-
գամ ևս դրւած է մեր առաջ լինիլ-չըլինելու խնդիրը,
հարկաւ հարց ենք տալիս մեզ՝ ինչն է մեր գոյութեան
նեցուկը, ի՞նչն է մեր փրկութեան հանրուանը:

Հեռաւոր անցեալի մշուշի միջից, Աւարայրի
կուրծքն ափսոսող Տղմուտի պղտոր ալիքներից, մեր
անցեալ փառքը վերյուշող աւերակների փլատակների
միջից, հայ մտքի և հայ արեւոտի բեկորներից շնչում
են մեզ Վարդանների և Մեսրոպների ուրախանելը՝
«Դուր կապրէր, եթէ ոգի՛ կայ ձեր մէջ, եթէ պաշ-
տում էք ձեր հոգու եւ ձեր սրտի գանձերը, եթէ
գիտէք կախարդական ուժով լցւած գինավառեւ՛ այդ
գանձերը կորուստից զերծ պահելու եւ ձեր յետնորդ-
ներին կտակելու համար»...

Թող ուրեմն վառելի մեր մէջ այդ հրաշագործ ո-

գին՝ հայ մտքի և հայ սրտի խորհրդանշանը և ինչպէս
անմար ջահ բոցավառւած մեր գլխի վերեւ կեանքի ան-
համբոյր անպատկառութիւնը թող առաջնորդի դէպի մի եր-

ջանիկ ու լուսաւոր ապագայ...

Յ. Պետրոսեան

Գ Ե Ր Ի Ն Ե Ր Ի Վ ա ծ ա ո ք Ի շ ո ւ կ ա ն Մ Ի ջ ա գ ե տ ր ու մ

Լ Ո Յ Ս Ի Ե Տ Ե Ի Ի Ց

II

Ծ Ր Կ Ր Ի Զ Ա Յ Ծ Ը

Պիսացքը ընթանում էր արագորէն՝ սուլոց՝ ու շաղիւն հանելով։

Նրա խրխոտ հնչիւնների տակ՝ թւում էր՝ ինքը կեանքն է՝ երկաթի բազուկների վրայ մեղ մղում, շարունակ դէպի նորը, անյայտը։ Շարունակ շարժում՝ մինչև որ յանկարծ՝ կանդ կ'առնի քնդ միշտ։

Շուրջը կցկտուր խօսակցութիւններ, անկապ։ Մարդիկ մտնում են, անցնում փութկոտ՝ մըջիւնների նման։

Ու իմ մտքերս նոյնպէս անկապ, ամեն մի նոր երևոյթի հետ՝ փոխում են իրանց ընթացքը։

Ինչոր զրոյց, արտասովոր։

Լարում եմ ուշադրութիւնս...

Կրկին ուժգին թափով՝ կենդանանում է հեռաւոր

անցեալը։

Պաւարի 'միջից դէմքեր՝ տեսիլներ անսխալ, անմարմին։

— Զօրեղբայր, դու ինձ խոստացիր՝ գեղեցիկ հէքեաթ...

Մինչև չը պատմես, աչքերս չեմ կարող փակել։

Կեանքը ինքը հիաքքանչ հէքեաթ է, հոգիս...

— Միշտ հրապուրիչ, այո... Ի՞նչ սառցապատ տայգաներում։

— Եւ այնտեղ... առաւել ևս։

— Հասկանում եմ. արտօրավայրերում՝ յանդուգն հանճարներ են ապրում։

— Լո՛ւր, — հնչում է մօր զգուշացնող ձայնը։

—Մի խանգարիր պատանուն։ Թող սովորի, երբեք չընչելի իր սրտի արդարացի յուզմունքները։

—Բայց, բարեկամ, մեր շուրջը՝ աւելորդ...

Կանացի ձայնի նուրբ ելնէջները նսեմանում են, չքանում ահաւոր սուղոցի մէջ։

Լուռ, դիտում եմ։

Նստած է նա՝ երկար միտքով շիգահեր մարդը, իսկ նրա պարթև կրծքին հենւած է գեղատեսիլ պատանին—ինչպէս դարաւոր կազմուն՝ ճկուն ուստը։

Գնացքը կրկին շափեց՝ օրօրելով։

Կայարանի ճրագները սլացաւ՝ մարող աստղերի նման։ Ու կրկին նետեցինք խաւարի մէջ։

Պատանին լարւած լսում էր յանդունդն հանձարի գոռ պատմութիւնները։

Սաւառնումներ էին եթերքում, բարձրաբերձ գագաթների դիւցազնական վիպերգն էր—թէ՛ նզովքի ու օղբի խորխորատներում վխտացողների մղձաւանձային երգը... չը գիտէի։

Նոր աշխարհ էր բացւում նրա առաջ... չըտեսնւած պատկերներ, չըլսւած ձայներ...

—Հօրեղբայր, հոգիս, յետոյ...

Հինգ-հոգի էինք՝ մենաւոր կացութեան դատապարտւած։ Զանազան երկրներէ, զանազան ազգի զաւակներ։

Ճակատագիրը մեզ միացրել էր՝ մի խմբել մի նկուղու մէջ... վերացրել ամեն մի տարբերութիւն։

Մի գօրաւոր բռունցք սեղմել էր մեզ քաւութեան դրոշմը կնքել մեր ճակատին։

Ո՞ր մեղքերի համար...

Անցեալի ու ապագայի մէջ անդունդ էր ընկած...

Մարդկային բնակավայրերից մեզ բաժանում էր անհուն անապատը ու մեր պահապանների հրաշք գործիքները։

Տարիները անցնում էին ինչպէս վայրկեանը ու վայրկեանը՝ ինչպէս յաւիտեանականութիւն։

Մշտնջենաւոր ձմեռ էր մեզ համար, անյոյս, առանց մի օրէկ ցոլքի։

Մոռացել էինք մարդուն վայել կացութիւնը ու մարդկային ձայնի հնչիւնները խորթ էին մեզ համար...

Միմիայն՝ ճերմակ անապատի զարհուրելի լուծիւնն էր լսւում, գերեզմանային։

Փոթորիկների ողբը, գանգատը քաղցած գայլերի վայոցը ու զինւորների զալուկ ոտնաձայնը փափուկ ձիւնի մէջ։

Մեր պահապանները՝ ինչպէս և մենք ընտելացել էինք՝ լուսկեաց կեանքին։

Այն խորհրդաւոր, ահաբեկիչ լուծեան ծոցում—մարդկային խօսքը, ձայնը սառնում էր շրթունքներին, սրբապղծութիւն էր թւում,

Միմիայն երբեմն, երեք ամիսը մի անգամ այդ կաշկանդող համրութիւնը ընդհատւում էր։

Հեռաւոր գանգակի ձայնն էր լսւում...

Դա լրատունն էր, որ մեզ համար կենդանի, աղմուկող աշխարհից նորութիւն էր բերում։

Այդ օրը՝ մեր նկուղը կերպարանափոխւում էր։

Անսովոր տրամադրութիւն էր ստեղծւում։

Արթնանում էինք նիւրհից։

Հնչում էր մարդկային խօսքը։

Միմիայն՝ մեր հինգերորդ ընկերն էր շարունակում իր մեռելային անշարժութիւնը։

—Ընկեր՝, փօստ, լրագիրներ, —կոչում էինք մենք, բայց նա երբեք լուրեր չէր ստանում...

Երբեք...

Ի՞նչ երկրից էր նա։ Տառապանքն էր նրան ծնել։ Ո՞ր չար ոյժն էր նետել աշխարհի միւս ծայրը։

Միայնակ ամենից կտրւած, այդ մռայլ անապատում։

Նրա համար գոյութիւն չունէր ոչ ամառ, ձմեռ, օրեր, գարուն...

Այդ ամենը սահում էր անյետ։

Նրա համար գոյութիւն չունէին մարդկային յոյսեր, տենչեր...

Կարծես եկել էր գերեզմանների խորքից—այդ մարդը—յիշեցնելու մահւան գոյութիւնը։

Փորձեցինք բարեկամանալ։

Անհետանք...

Թւում էր, աւելի խոր կսկիծ՝ քան մեր կսկիծն է, ինչոր գերմարդկային, թաղնւում էր նրա սեղորակ, ցայտուն աչքերի բիւրրում։ Նիհար, բայց ուժեղ մարմնի ամեն մի վանդակում։

Սակայն, պատահում էր...

Այդ արձանը կենդանութեան նշոյլներ էր ցոյց տալիս։

Անձանօթ լեզուով ինչոր կցկտուր բառեր էր արտասանում։

Այդ ժամերին՝ տենդոտ հայեացքը՝ պողպատեայ մռայլ փայլ էր ստանում։ Շարժւածքը ջղային, հիւանդոտ...

Բայց նկուղը՝ նեղ էր ու ցածր։ Դրսում՝ բուրբուրան, ձիւնապարար, համր անապատը ու արիւն—ռուշտ գայլերի վոհմակները։

Գնացքը ծանր շառչիւնով ընթանում էր։

Համպարի աղօտ լոյսն էր առկայծում թէ՛ պողպատեայ աչքերի փայլն էր թափանցում անցեալի խորքերից...

—Հօրեղբայր, ես անպատճառ կ'իմանայի՝ նրա ցաւը։ Կը նստէի մօտը, հենէի կրծքին, ահա, ինչպէս այժմ, ու կը խնդրէի անվերջ—թեթևացնել բուր, սրտի գաղտնիքը հաղորդել։

—Նստի՛ր տեղդ, վայր կ'ընկնես,—լսեց մօր ձայնը։

—Ի՞նչ հրաշալի պատանի ես... Միթէ կարող է պատահել, որ կեանքը քիչ ևս իր այլանդակ ճիրաններում խեղդի... խաւարի այդ լուսնոյէն պատկերը... —մեղմադժոտ արտասանեց շիգահերը, քնքրութեամբ պատանու գլուխը շոյելով։

—Տէր մի արնացէ, նզովք ես կ'աւրում...—լսեց կանացի ձայնը։

—Մայրիկ, դու միշտ խանգարում ես... Հօրեղբայր, շարունակիր. խօսեց նա վերջապէս։

—Լսի՛ր... Հա, ինչ էի պատմում... Ուրեմն, տկարութիւնը ինձ նետեց անկողին։ Երկար շարաթներ։ Երբ ուշքի եկայ, առաջին դէմքը, որ նկատեցի—նրա անշարժ դէմքն էր։

Ամեն մի քմահաճոյքս կատարում էր՝ լուռ, հեղ, յաճախ՝ երբ նիւրհում էի—նրա կրակոտ, խոր ընկած աչքերի փայլն էր, որ ցնցում էր ինձ՝ մինչև սրտի խորքը։ Անհրեւոյթ թեւերով կապում մեզ։

—Իսկ նրա անունը հօրեղբայր։

—Նաւերկ...

Նաւերկ... Ի՞նչ օտարօտի անուն է։

—Միանգամայն...

Աղօտ լամպարը, պատանին, գնացքը, կայարանների թարթող ճրագները... Սուղոյ, շաջիւն, մարդկային աղմուկ—այդ ամենը իրար խառնեցին—մի ինչոր անձե, քաօսային խաւարի մէջ չքացին...

Երկաթի վիշապը սլանում էր՝ մթութիւնը պատռելով։ Մրկածուկ ալիքների նման՝ կատաղի յորձանքներ էր տալիս...

Մի անգամ, շատ ամիսներ յետոյ, երբ երկնքի վրայ առաջին անգամ փայլեց արեգակի աղօտ շողը—Նաւերկը յանկարծ ցատկեց տեղից։ Վայրենու նման՝

Թ ա գ ո շ և ի ն գ ո շ ա կ ո ղ ի մ օ տ
Թագաւորացնէրը շատ են հաւատում գուշակոյննրին. ծիկին ծէրէթի գուշակութիւննէրը կատարեցին.

կրակոտ ոտիւններ էր կատարում, կարծես, պատրաստ-
ւում ինչոր աներեւոյթ, մութ ոյժի հետ մարտնչել...

Ամբողջ գիշերը անցաւ դառանցանքի մէջ, Բառերը
կցկտուր էին, անծանօթ:

Իսկ հետեւալ օրը՝ երեկայի նման հեղ, խոնարհ:
Բայց ինչոր անօրինակ տրամադրութիւն էր
ստեղծել:

Շարունակ ախանջ էր դնում...

Սպասում էր արդեօք մէկին թէ ճերմակ անա-
պատի լուսնեան մէջ մի նոր երեւոյթ էր նշմարում...

Վերջապէս՝ կարծես խլացուցիչ հնչիւնների ալիք-
ներ հասաւ ախանջին: Քարացած երեսը կենդանացաւ:
Անտովոր ժպտը լուսավառեց, առանձին պրաչու-
թիւն տաւ այդ գէմքին:

Եւ առաջին անգամ խօսեց պարզ, մարդկային
լեզուով:

— Լսում էր՝ երկրի ձայնը... Ես ճանաչում եմ.
կանչում է մեզ: —

Անծանօթ իր և նրա ձայնը և նրա գէմքը:

Ջերմ երկրի տօթը, կեղիչ արեղակի փայլն էր
վառւում, հրապուրում:

— Մեզ մօտ դարուն է, բուրմունք, լուսնդն
արեւ... Ես այդ զգում եմ... օդի միջով... Երկիրը ինձ
հաղորդեց... Փախչենք... այստեղ՝ մահ է, մենք՝ կեն-
դանի թաղած... — զողողջիւն ձայնով արտասանում
էր նա ու շրթունքները այրւում էին վառ արևի կա-
րօտով:

Փախչենք... իսկ անապատը... իսկ մօայլ տայ-
դան — մեր ճանապարհին դալուկ գերեզմանատան նը-
ման ընկած... —

Յաջողւեց... պատմիր, հօրեղբայր... Սպասում եմ
անհամբեր... —

Գնացքը կանգ առաւ... Նոր մարդիկ էին անց ու
դարձ անում... Բարձրաձայն խօսակցութիւն, գռնիկ
ծիծաղ, բիւր բացականչութիւններ...

Ինձ թւում էր թէ, գնացքի հետ միասին կանգ առաւ
և կեանքը: Չըկայ ապագայ... գոյութիւն ունի միմիայն
երազկոտ անցեալը... այժմ արդէն խեղդող — ու ներկայի
նեղ շրջանը... այս խուցը, շիգահեր աղնիւ գէմքը ու
նրա շրթունքներից սլացող թևաւոր խօսքերը...

— Հօրեղբայր, սիրելիս...

— Ուրեմն, այսպէս...

Մենք ամենքս ապրում էինք միմիայն մի վառ
ցանկութեամբ — փախչել... Այս միտքը նստել էր մեր
ուղեղում ու մուրձի նման պիշիւր-ցերեկ հարւածում
էր, զրկում նոյնիսկ քնից... Բայց եթէ հնար
լինէր ամեն մի ցանկութիւն իրականացնել — մենք եր-
բէք այդ բնակավայրը չէինք ընտրել...

Եւ յետոյ... Այո, դա ամենքիս փափագն էր:

Իսկ մեր հինգերորդ ընկերի համար — միակ կլա-
նող գաղափարը՝ հիւանդոտ...

— Հնար չըկար... հօրեղբայր...

— Ոչ... Մեր պահապանները աշալուրջ էին, իսկ
անապատը — դաժան

Կրկին մեզ մօտ տիրեց լուսնիւնը, անլիւրջ, Բթա-
նում էր մեր միտքը: Ուժասպառ էր՝ դառնում մեր
կամքը: Թւում էր՝ վաղուց ենք դադարել ապրել, ուր-
ւականներ ենք՝ շրջմոլիկ, աննպատակ... շարունակում
ենք կատարել ինչոր պարտականութիւն, անյայտ թէ
ձեռն համար:

Վաղրկեանները կապարային ծանրութեամբ էին
զլորւում...

Յետոյ, հեռաւոր զանգակները լուր բերին. ահա-
ւօր, սպանիչ...

Իսկ մեր ընկերը անտարբեր էր՝ կարծես քնած,
կարծես մեռած...

Անկեղծ խոստովանում եմ՝ ինչ խղճով էր
ճշմարտութիւնը հաղորդել:

Սակայն, երբ գիշերը հասաւ մօայլը մեզ պաշա-
րեց:

Այնտեղ՝ հեռում՝ մեր երկրում անթիւ ճրագներ
են մարում, իսկ մենք առողջ, ուժեղ՝ դատապարտ-

ւած ենք անգործութեան...

— Փախչել... ամենքի բերանին էր, ամենքի ուղե-
ղում գրոշմած:

Իսկ զրսում՝ իբրեւ հեզմանք — փոթորիկը ունում
էր կատաղի: Նրան միանում էր գայլերի աղակտուր
վայոցը...

Նկուղում՝ ծանր մթնոլորտ էր... լամպարի մուխը

Կ Ո Վ Կ Ա Ս Ի Ն

Ողջոյն քեզ, Կովկաս, հարազատ աշխարհ,
Անմեռ յուշերիս գեւ լոյս-օրօրոց.
Որպէս պաղ աշնան տերեւ հողմավար,
Ինձ բախտը նորից նետել է քո ծոց...

Տարիներ երկար, հեռո՛ւ հիւսիսում,
Միշտ խորթ ու օտար՝ օտար երկնքին,
Քո շունչն էր հեռւից իմ կուրծքը յուզում,
Քեզ էր երազում իմ պանդուխտ հոգին...

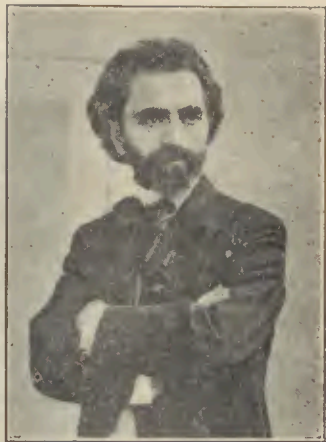
Յւ աճան նորից քո կարօտն առած,
Որպէս հէզ գաւազ մայրական գրկում,
Հարազատ աշխարհ, քո կրքերին փարած՝
Քո հոյն ու ջուրն է հոգիս օրհներգում...

Ա. Ծատուրեան

ԹԻՖԼԻՍ

1917 թ. 25 փետրարի

Ո Ւ Լ Ե Ք Ս Ո Ւ Ն Դ Ի Ժ Ո Տ Ա Ի Ր Ե Ն Ն

Մեր պար-
ծանք բանաս-
տեղծը, որ էր
գրական, բա-
նաստեղծա-
կան թոթո-
վանքը սկսել
է Ադրիւրում
և Ադրիւրէ կ
բարի հանա-
պարէ էր մազ-
թել նրան, աւ-
ղարկելով
Մասկայ, այ-
սօր այսքան
երկար տարի-
ներէց յետոյ
վերադառնա-
լով հայրենիք

պստկան զաւիններով և հոշակած տաղանդ, էր
ոգջոյնը Հայրենիքին արտայայտում է Ադրիւրի ծաւա-
ղի միջոցով:

Ողջոյն և Քեզ մեր արտի հատուր, Ո՛վսանայ
Քեզ: Եւ թող կարօտակէզ Քո Հայրենիքը իր ջերմ կրծքի
վրայ Քո ալեկոծ սրտին տայ անգործութիւն աւ
խալառ բժշկէ իր ջերմ արեով քո հիւանդ սիրտը:
Տ. Ն.

խեղդիչ...

Ո՛վ էր նկատում. Մենք վաղուց է անտարբեր
էինք դէպի մարմնի գրկանքները:

Մեր հողեղէնը բնութեամբ էր այդ անկիւնին, իսկ
մտքերը, հոգին—հեռու այլ հարկանքներում, որտեղից
երբեմն ճշմարտօրէն լուրեր էին հասնում:

Անտանիւի էր այդ կացութիւնը:

Պէտք էր վերջ տալ... թէև ծանրագոյն. գնով...

—Ընկեր, արթնացիր, լսիր, ինչ չար գործ է
եկել քո երկրից...

Ձէր շարժում... դժգէ չէր լսում...

—Նարեկ,—կանչեցի ես—ուշքի եկ...

Վեր թռաւ,

Ձարմացած նայում էր:

Սկսեցի պատմել թէ՛ ինչ է կատարւում աշ-
խարհում.

Անշարժ լսում էր: Միայն առաջին վայրկեանին
դէմքը ծամածուծեց ներքին ցաւից, ինչոր ցնցում ան-
ցաւ ամբողջ մարմնովը: Բայց իսկոյն տիրապետեց ի-
րան:

Ոչ մի խօսք... Ոչ մի հնչիւն, միայն ծանր շնչա-
ռութիւն էր լսում.

—Մարդ է սա թէ՛ քար,—հարցրեց ընկերներից
մէկը:

Բայց ես նրա խոր ընկած աչքերում նկատեցի
անհուն յուսահատութիւն, անծայրածեր վիշտ, այնքան
ցնցիչ, որ պատրաստ էի աղաղակել.

—Բաւական է. դա մարդկային ոյժերից վեր է...

—Դու լաց էիր լինում, հօրեղբայր,—լանկաբժ ընդ-
հատեց պատմելով: ու նրա գոգոջ ձայնը հնչեց թախ-
ծոտ հառաչանքի նման:

—Ոչ, պատանիկս, մենք տղամարդիկ էինք, կեանք
դարբնող, կեանքի արհաւիրքների դէմ մաքառող...

Այնուհետև, մինչև լոյս՝ փախուստի ճանապարհ-
ներ էինք որոնում, մէկը միւսից աւելի յանդուգն:
Նարեկը չէր մասնակցում մեր խորհրդակցութեանը:

Ո՛ւր էր մտորում միտքը... Այլ աշխարհ էր
մնցել—մեզ համար անծանօթ—վշտի աշխարհը՝ արիւ-

նաշաղախ. թէ դժախտութիւնից թմբել էր ուղեղը...
Սակայն երկու օրից՝ նա այլևս չըկայ մեզ հետ...

Անյայտացաւ...

—Հօրեղբայր, հեր է նա... վերադարձաւ իր երկիրը՝
Շեգահեր տղան տանդաղ արտասանեց.

—Ո՛ր երկիր, տղայ...

—Չըզիտեմ,—յամառ պնդում էր պատանին ու
ապա—կործանւած,—ցածր ձայնով աւելացրեց նա՝ մե-
ղաւորի նման:

—Այնուհետև՝ երբէք չըհանդիպեցի նրան, հողիւ.
Հոսանք իր տեղը թէ՛ թեհաւար ընկաւ երկար ճանա-
պարհին,—չըզիտեմ: Ճերմակ անապատին պէտք է
հարցնել, մոայլ տայգաներից: Նրանց խորհրդաւոր
ծոցումն է թաղւած գաղտնիքը...

—Եւ յետոյ...

—Չըզիտեմ. նա միայնակ էր, և իր հոգու մէջ և
զրսի աշխարհում...

Դնացքը սուղում էր, առասպելական վիշապի
նման ազահօրէն կլանում տարածութիւնը:

Անտառ՝ գիւղ, կայարան: Մարդկային ամբոխ:

Սլանում էինք արագ, անտարբեր:

—Հօրեղբայր, ես գմբուխտեայ հէքիաթներ խըն-
դրեցի, իսկ դու—դաժան երկ պատմեցիր,—հնչեց պա-
տանու թախածոտ ձայնը ու մարեց երկաթեայ ազ-
մուկի սարսուռի մէջ...

Շուրջն ուոյն վանդակն է՝

Ամբակուռ են մարդկային շղթաների օղակները
ու բաղմատեսակ,

Պարսպապատ քաղաքի քարած մտքերը ճնշում
են՝ ինչպէս զարնան այն ոսկեշող օրերին:

Շղթայւած հսկան ծածկւած է ուոյն թախածոտ մե-
գով...

Միայն՝ երբեմն...

Բայց գուցէ ինձ թւում է՝

Նրա գազաթին ցոլում են հեռաւոր, առակայծող,
լուսատու... կրակներ...

Ն ա Ր Ի Ն Է

Կուլաժաղիկ Եգիպտոս. Կալիբի շուկան.

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

եւ այսպէս մի ակնթարթում կարծէք երազ, զիւթական գտա-
զանի մի հարւածով յօդս ցնդեց
ինքնակալութիւնը: Բոմանֆերի
300 տարւայ գինատիւան իջեցրեց
գահից: Սակայն ինչու այս անօրի-
նակ, կատարեալ հէքիաթական ձե-
ւով, պատմութեան մէջ նմանը ոչ
մի օրինակով: Ահա թէ ինչու,
Կաթսան երբ ընդունուի լցւում է և
ապա սառչում կամ եռում, — պայ-
թում է: Դառնութեամբ լի կաթսան
էլ պայթեց: Բռնակալ, դեպքոտ
թիւրօկրատիւան շլթայեց Բոմանֆ-
երի գահը և նրա գահակալին էլ իր
ճիրաններում արգէն յօդս ցնդաց:

Տարօրինակ երևոյթ էր, որ բռնա-
կալ միապետութիւնը դաշնակցել
էր հասարակագիտական Ֆրանսիայի
հետ և միաժամանակ նեղւոյն ընկած
բողոքներին Վիլհելմի հետ էր խոր-
հըրդակցում: Յիշենք առաջին Դու-
մայի շրջանը և Հիւսիսային ծովում
նաւի վրայ Նիկոլայ II-ին Վիլհելմի
խրատները: Իսկ արքունիքում Բաս-
պուտիները լպիրշ կենցաղը, ընա-
կան է, պիտի զայրացնէր նոյնիսկ
կայսերազն մեծ իշխաններին, իրանց
տունը տեսնելով ափաշկարայ անա-
ռականոցի վերածած: Ահա պատ-
ճառները, որ Բոմանֆ մեծ իշխան-
ները և ասպետ զօրքը գրկարաց
ժողովրդի կամքին միացան: Իսկ
ժողովուրդը հաւատարիմ դաշնակից
հասարակագիտական Ֆրանսիային
և ազատ-սահմանադրական Անգլիա-
յին, կործանեց ինքնակալութիւնը:

Այժմ լայնատարած Ռուսիայում
սկսած Պետրոգրադից, Մոսկւայից
բոլոր կայսերական պալատները
պճնազարդւած են կարմիր դրօշակ-
ներով, նոյն կարմիր դրօշակները են
ծածանում ողու ասպետ զօրքերի
ձեռքերին: Ոչնչացւած են դասա-
կարգերը և ամենքը այժմ Ռու-
սաստանում ազատ ու համահաւա-
սար քաղաքացիներ են, ամենքը
վայելելով բոլոր արտօնութիւննե-
րը, որ ունէր միայն ընտրեալ դա-
սակարգը: Հնչում է ամեն տեղ ա-
զատութեան համար մարտնչող
մարսելիւօզը և ողու զօրքը կար-
միր դրօշակներով Թիֆլիսում փոխ-
արքայի պալատի առաջից տնցնում
է, որի տանիքի վրայ այժմ ծա-
ծանում է կարմիր թռչնի դրօշակը
և պալատը արգէն վիրաւորների
համար հիւանդանոցի է վերածւած:

Յարսկոէ-Սելոում դահլիճից Նի-
կոլայ II-ի ամուսին ex-թագուհի
կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆելզոբով-
նան խոնարհ զլիւով յայտարարում
է, որ ինքն այժմ սոսկ զթութեան
քոյր է իր՝ կարմրուկով հիւանդ,

մէկի բացառութեամբ, երեխաներին,
որոնց թում և ex թագաժառանգ
Ալեքսէյ Նիկոլաւիչը: Ո՛րքան ճի-
շան արատաւորութեամբ էր սրա
աշխարհ գալուն և ճիշդան ողբեր-
գական վախճան այդ գահին, որի
պատանդանը բռնութիւնը, ճնշումը,
աքսոր ու հալածանքն էր:

Նիկոլայ II-ը իր մայր — այրի
թագուհի Մարիա Ֆելզոբովնային
այժմ աղերսում է գալ, և ամեն
կողմից լրեալ իր դեռ երէկ ինքնա-
կալ օրգոն, սփոփել: Իսկ հզօրը՝
մեծ իշխան Միքայիլ Նիկոլաւիչին
երկաթուղու ծառայողները հրաժար-
ւում են յատուկ զնայք տալ, ասե-
լով՝

«Պարոն Միքայիլ Բոմանֆ կա-
րող է իբրեւ սոսկ Բազմապի ամուսնի
վիցցնի երկարուղու կառուց:

Կալանատուրւած են հին կառավա-
րութեան միջնաւորները, զանազան
պետերը և պահում են բերդերում:
Ալեքսանդրա Ֆելզոբովնային առա-
ջարկում են, որ մի քանի միլիոն
արժեքով իր գոհարեղէնը կառա-
վարութեան տալ ի պահեստ: Իսկ
Նիկոլայ II-ին նոյնիսկ երկաթու-
ղու կայարանում կանգնեցնում են
և չեն թողնում ճանապարհը շարու-
նակելու և կալանաւորում են ու
ստանում Յարսկոէ-Սելո:

Կովկասի փոխարքան նշանակւած
էր ժամանակաւոր գերագոյն հրամա-
նատար ընդհանուր զօրքի և արգէն
մեկնեց Թիֆլիսից հետը տանելով
իր երկու օգնականներին՝ Նանուշ-
կելիչին, իշխան Օրլովին և իր ամ-
բողջ շքախմբին: Կովկ. բանակի
հրամանատար է նշանակւած իշխան
Իւդինիչը: Թիֆլիսի օստիկանապետը
հեռացրել էր պաշտօնից, սակայն
նրան ուղարկել էին Հայաստան նոր
նշանւած երկրները: Բողոքեցին, և
արգէն ճանապարհին կալանաւորե-
ցին և նրան Պաշտօնադուրկ են
անում նախնադատները և հին
նէժիմին պատգաւանատու աստի-
ճանաւորներ և պետեր, Պետրոգրա-
դից ժամանակ, Կառավարութիւնը
Կովկաս, Սիբիր և այլ վայրեր հրա-
հանգիչներ է ուղարկում տեղական
կառավարութիւնները կազմակեր-
պելու: Ֆինլանդիային տւած է որ-
գէն սահմանադրութիւն: Ս. Սինզօր
վերադառնում է Նիկոլայ II-ի
գահի այնտղից հաւել ու մեղէյ
է ուղարկել: Ոչնչացւած են ժան-
դարմական, մամուլի գլխաւոր վար-
չութիւնները, ցենզուրական կոմի-
տեաները: Կովկասի նախին փոխար-
քայ Մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլայ-
ելիչը Թիֆլիսի մամուլի բոլոր ներ-
կայացուցիչներին ընդունեց պալա-
տում, ներկայութեամբ իր օգնա-

կանների, գիւտնապետի, նախնադա-
պետի և շքախմբի: Մամուլի գի-
տակցութիւնն ու խղճմտանքն էր
հայցում փոխարքան, որ ամեն
տեսակ պահպանի խաղաղութիւնը:
Կրկին երեք օր յետոյ պալատ հրա-
ւիրեցին մամուլի և երկայացուցիչ-
ները գիշերւայ ժամը 11-ին:

Հայնատարած Ռուսաստանի բոլոր
անկիւններում կատարւում են մի-
տինգներ և ամեն տեղ մասնակցու-
թեամբ զօրքի, կարմիր դրօշակնե-
րով, կարմիր ժագաւէններով:

Ռուսական ընկած բուրլու կուրսը ա-
րագօրէն բարձրանում է և ժամու-
նակ: Կառավարութիւնը թոյլատրեց
պետական բանկին, երկու միլիարդ
բուրլի թղթադրամ կտրելու:

Նիկոլայ II գնում է Անգլիա: Սկզբ-
բում կամք է եղել յայտնած Ղրիմ
գնալու: Կիւմուրջում ապրելու:
Կովկ. փոխարքան մեկնելիս «ցտն-
սութիւն» էր ասում, աւելացնելով,
որ ինքը կովկասեան փոքրիկ կալ-
ւածատէր է, կը վերագոնայ Կովկաս
և Գլագնում իր կալածքում ազա-
րակ կը շինէ և խաղաղ կապէ:

Բոլոր ազգութիւնները Ռուսիա-
յի, կազմակերպութիւնները, կու-
սակցութիւնները, մամուլը շարու-
նակ միտինգներ, ժողովներ են ա-
նում և որոշում իրանց բանկիքը:
Նոր թերթեր են հրատարակում
սօցիալ-յիւսիսականները: Ամեն
տեղ մասնակցում է սօցիալիզմ, որ
ամենամեծ դրաւականն է յաղթա-
նակի յաւերժ պսակման ու բազ-
մազմաշարժար մեծ Ռուսիան իս-
պառ բռնակալութեան ճիրաններից
ազատելուն:

Ժամանակաւոր կառավարութիւնը
յայտարարեց, որ իր գործունէու-
թեան մէջ պիտի զեկաւարի հետե-
ւալ հիմունքներով՝ Կատարեալ ա-
զատութիւն քաղաքական ու կրօ-
նական մեղադրեալներին: Ազատու-
թիւն խօսքի, մամուլի, ժողովների,
միութիւնների, գործադուները
(քաղաքական ազատութեան և ռազ-
մա-տեխնիքական թոյլատրելի պայ-
մաններում): Վերացումն դասային,
կրօնական և աղգային սահմանա-
փակումները: Անմիջապէս պատ-
րաստել հրաւիրելու ընդհանուր,
հաւասար, ուղղակի և գաղափար
արկութեան հիմունքներով հիմնա-
դիր ժողով: Կոմսարաւմ, որը կը
հաստատէ երկրի սահմանադրու-
թեան և կառավարութեան ձևը: Ու-
տիկանութեան փոխարինումն ժողո-
վրդական միջոցաւ, ընտրական
սկզբունքների վրայ, որ ենթակայ
պիտի լինի տեղական ինքնավարու-
թեան: Տեղական ինքնավարութեան
կազմը ընտրւում է ընդհանուր,
ուղղակի, հաւասար և գաղափար
նախադրութեամբ:

Մ ա ռ խ ո յ

Թ Ե Ղ Ր Ը Հ Ե Ղ

Մեր Աստածն է հուր ծախիչ,
Հրով մաքրի ամեն ինչ.
Մահն է վարձք մեր մեղի,
Արիւնն մաքրող է կեանքի:

Ռազմ հաղթան աշխարհի
Արեան մաքրիչ է լոգարան.
Որ մեղսային կեանքն զտրի,
Մաքրն դառնայ բարոյական:

Հեկեաւսք, աշխատաւսք,
Մի Պեճ-Աստած, մի Մաքրկութիւն.
Մի Հայրենիք՝ Երկրագունդ մեր,
Եւ անդ Սէր, Գուր, Արդարութիւն:

Ն. Լ. Բ. Դ.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՍՏԵԿԱՆ ԸՌԱՋԱՐԿ

Ժողովրդական բառով խօսելով, արհաւիրաց
ստացմը բարի վախճանի յանգնելու համար «մատաղ»
(զոհ) կուզէ: Այդ մատաղը եղաւ... և դեռ պիտի լինին
Աւստրիան և Տաճկաստանը: Աւստրիայի սլաւոնականը
կրտուէի սլաւոնականին, գերմանականը գերմանիային,
Վենգրիան անկախ պետութիւն կազմէի մի սլաւոնա-
կան դաշնակցութիւն Լեհաստանով, Սերբիայով և այլն:
Հայաստանը՝ Հային, Տաճկաստանը բաժանւի Ռուսիոյ,
Անգլիոյ, Փրանսիայի, Իտալիայի, Արաբիայի, Յունաս-
տանի միջև: Տաճիկը հայրենիք չունի. նա շատ լաւ
կապրի յիշեալների ձեռի տակ: Ռուսիային իր մասերն
ստանալով Աւստրիայից, պիտի մտնի սլաւոնական
դաշնակցութեան կազմի մէջ: Գերմաններն աճում են.
սրանց տեղ պիտի և տալ Աֆրիկայում:

Ն. Վ.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

«Գ Ո Ր Ծ»

Իրական, Գիտական, Հասարակ. եւ Քաղաքակ. ամսագիր,

1917 թ. № 1 և 2.

Նոր ամսագրի երևան գալը բնորոշ կերպով պատկերացնում է մեր ժամանակակից տարտամ կեանքը: Խմբագրութիւնն էլ յայտնում է, որ՝

«Նրա մտահոգութիւնը լաւ ասած, շնորհով ու հմտութեամբ գրած հայ խօսքի գոյութիւնն է, որ բանակից էլ ելած լինի նա, այս տեսակէտից խմբագրական կազմը լայն հիւրընկալող է և ոչ նեղախիտ ազանդաւոր»:

Թէ որ Հափով խմբագրութիւնն ապագայում կը հաշտեցնէ խոստումը գործի հետ—այդ ցոյց կը տայ ապագան: Սակայն ճշնորձով ու հմտութեամբ գրած հասկացողութիւնը պայմանական մի ըմբռնում է, ի հարկէ:

Ամենից առաջ աչքի է ընկնում ամսագրում ուսանայ բէլլետրիստներէ ակնբախ բացակայութիւնը: Կարծէք մէկը խարազանով դուրս է քշել սրանց ամսագրի էջերէց: Այսպիսով թիւքահայ կին գրող Զար. Եսայեանից և մեզ համար դոնէ անծանօթ Ծ. Թորգոմեանից բացի ամսագրի մէջ ուրիշ արեւատագէտի գործեր չը կան: Կարծէք ուսանայ բէլլետրիստը, որ տարիներէ ընթացքում տուն և ուղղութիւն է տւել ամբողջ թիւքահայ մտաւոր ճաշակին, այժմ մոգական գաւազանով չքացել է:

Այդ երևոյթը չը պիտի բացատրել պատահականութեամբ: Զընայելով այն խոստման, որ անում է խմբագրութիւնը ամսագրի մէջ այնուամենայնիւ իշխում է յայտնի տեսակէտ՝ այստեղ երևում է անպայման որոշ ազգայնական ոգու թագաւորութիւն: Ռէալական, վերանորոգիչ և յարաճուն զարգացման ձգտում գոնէ այդ համարից մենք չենք նկատում:

2. Եսայեանի ճիշտ է ճշնորձով եւ հմտութեամբ գրած «Վերջին քաժակ» պատմածքը թողնում է էստետ գրողի տալաւորութիւն: Մի կնոջ նեղ ամուսնական կեանքի, թէկուզ հոգեբանական նկարագրելը, որ տալիս է այդ գրածքի մէջ թիւքահայ կին-գրողը, չի կարող համարուել բաւարար, քանի որ գրածքի մէջ չի շօշափում, որեւէ պրօբլէմ: Նկարագրած հոգեկան ապրումները՝ կեանքի մի կողմն են պատկանում, այն էլ, անհատական կողմը՝ թողնելով դուրս ո՛նէլ կեանքի պատկերներն ու ձգտումները:

Ծ. Թորգոմեանը «Լաջուկս գլուխդ ըլլայ թող».— պատկերով երևում է, որ նոր է ոտք դնում արեւատագէտի ասպարէզը: Նա դեռ անկազմակերպ է և հասակ չառած: Այդ կողմից տիկ. Զարէլ Եսայեանից անպայման յետ է մնում:

Շոշափած նիւթը թիւքահայ փախստականների արհրաւելից կեանքի մի նմուշ է, բայց ոչ հմտութեամբ ձևակերպւած: Երևում է, որ Թորգոմեանը գիտէ արծարծել իր մտքերը և ապաւորութիւնները, բայց այդքանը գեռ քիչ է արեւատագէտ լինելու համար:

Դրանց կից տեսնում ենք Տ. Յովհաննիսեանի Թարգմանած Սօֆոկլի Անտիգոնէն, յաջող Թարգմանութեամբ, նոյն իսկ տեղ-տեղ տւած բացատրութիւններով:

Նախ մի երկու խօսք այդ բացատրութիւնների առթիւ: Յատաշարանի մէջ ասւած էր, որ Անտիգոնէն Սօֆոկլի երկու լաւագոյն ողբերգութիւններից է: Դուրս է գալիս, կարծես, Սօֆոկլէ միայն երկու ողբերգութիւն է գրել: Մինչդեռ յոյն այդ նշանաւոր ողբերգուն գրել 100-ից աւելի ողբերգութիւններ, որոնցից միայն 7-ն է հասած մինչև մեր օրերը, և հայր Արսէն Բագրատունին ունի Թարգմանած այդ եօթից երեքը՝ Էդիպ արքան, Անտիգոնէն և Էլէքտրան: Այդ Թարգմանութիւնները ոտանաւորով են և գրաբար: Տ. Յովհաննիսեանը զգացել է կարիք տալ Անտիգոն-

նէի աշխարհաբար Թարգմանութիւնը, այն էլ արձակ: Այնուհետեւ Վ. Տէրեան տւել է Բօդիկից Փորրիկ արծակի պօէմները՝ յաջող Թարգմանութեամբ:

Բանաստեղծական բաժնում մասնակցել են Յ. Յովհաննիսեան, Վ. Տէրեան իրանց հարազատ երեք-ներով: Յ. Թումանեան տպել է Մոծակն ու մըջիմը առակը:

Ամսագրի բ. մասը անպայման հարուստ է նիւթերով: Այստեղ մասնակցում են՝ Դ. Անանեան, Բ. Իշխանեան, Արտ. Զիլինգարեան, որոնց գրչի արտագրութիւններին ծանօթ է ընթերցողը: Դրանք ամսագրի ձախ թէն են կազմում: Շօշափած նիւթերը ժամանակակից են: Հետաքրքրական յիշողութիւններ է շօշափում Կալիսասը: Սակայն անգոյն է Ե. Բ. Գեղամեանի յօդւածը, նւիրւած Պետրոս Շանշեանին և ոչ ճշգրիտ: Մեզ թւում է այդ ձևով գրւած նիւթ չը պիտի լինէր ամսագրում:

Մանանդեան վերցրել է շոշափելու ազգային բարդ խնդիրը նացիօնալ-լիւրալ հովերով: Ֆուստեանը ջատագովում է Մակսի փիլիսոփայութեան տեսակէտները և աշխատում է ցոյց տալ, որ Վիէնայի փիլիսոփան համակրանք է տաւում դէպի աշխատաւոր դասը: Սակայն համակրանք տաւել դէպի աշխատաւոր դասակարգը, դեռ չէ նշանակում նոյն դասի իդէօլօգի փիլիսոփան լինելը: Մակսը այնուամենայնիւ բուրժուա մտածող է: Այդ առթիւ կան բաւականին հարուստ լուսարանութիւններ հակա-մակիստների կողմից, բայց Ֆուստեանը չի տեսնելու է դնում սրանց:

Յաջող տեսութիւններ են Թառայեանի, Եղեկեանի, Սեդեկեանի և Վերհարնի մահաւան առիթով գրած յօդւածները:

«ԳՈՐԾԻ» № 2-ը նոյն տալաւորութիւնն է Թողնում: Նոյն միտապաղաղ, միալար, տասնեակ տարիների ընթացքում գրւած խնդիրներ, առանց նոր մեղտոների կիրաւորութեան, նոյն երկիւղն ու վայր հայի ապագայի մասին և խուսափումն սօցիալիստական խնդիրներից:

Արեւատագիտական բաժնում այս անգամ տեղ է բռնել Վ. Փափաղեանը «Իմաստուն Բիտիփայի արկածները» արեւելեան պատմածքով, որի մէջ նկարագրում է Բիտիփայի միակեաց հանդիպումները իրական կեանքի հետ: Դա արեւելեան սովորական հէքթաթի տալաւորութիւն է թողնում: Կենսական և ուշալ է Ռէնի «Մենք» փոքրիկ պատմածքը, բայց պէտք է ասենք, որ այդ երիտասարդ գրողին էլ պակասում է խնդիրներն ըմբռնման խորութիւնը: Իսկ երբ մենք հանդիպում ենք թիւքահայերի նկարագրներին այն ձևով, ինչոր տւել են այստեղ 2. Եսայեան և Կ. Միքայէլեան, որ նոյնիսկ մեծ տեղ են բռնել ամսագրի բանասիրական բաժնում, դժարանում ենք կարծիք յայտնել: Թւում է մեզ, որ դրանց հեղինակները երկար ու տանջալից կերպով մտածում են որքան կարելի է յօշոտել երեւոյթները և անմիջապէս արտադրել, ուստի և գրում են իրանց մտքի ուղածը: Որքան ինքնագով է գրւածքի վերնագիրը, գոչին նիւթը, այնքան անտաղանդ են արտագրւած էջերը: 2. Եսայեան տպել է «Ժողովրդի սը հոգեկարգը» իսկ Կ. Միքայէլեան «Յօշոտած Հայաստանը»: Երկու գրւածքներն էլ թոյլ են և կարող էին լինել շատ-շատ սովորական լրագրական յօդւածներ:

Երկրորդ մասում Ս. Մալխասեան նւիրել է հայոց լեզուի վիճակին մի յոռետեսական յօդւած «Մեծ վտանգի հանդէպ» վերնագրով: Նկարագրելով հայոց լեզուի իրական դրութիւնը և քերական թերութիւնները, հեղինակը չի նկատում հասարակական կազմը և գտնում է, որ մեր լեզուն վտանգի է հանդիպում: Մենք այլ կարծիք ունենք և ինչ ասել կուզի տարբեր: Հայոց լեզուն կապիւրի և կը բարգաւաճի:

Մնացած բաժինները շարունակութիւն են և նոյն մարդկանց գրչի արդիւնը, ինչոր ա. գրքի մէջ:

Ընդհանուր առմամբ ամսագիրը խմբագրակ. ներկայ կազմով և այդպիսի նիւթերով երկար բաւարարել չի կարող: Մի երկու անձանց աւելի ձախ յօդւածները չեն փրկել ամսագիրը:

ՖԵԼԻՏՈՆԻ ՓՈԽԱՐԻՆ

Ք Ի Ի Ղ Ը Կ Ը Ն Տ Է Ր Տ Է Ր Ի Ք Ը Ր Ո Ձ

(Իրական նովելիս խախտանից լսելով աղագրած)

Օրհնեալ ժողովուրդ, բաց ասեմ ե ոչ ամաչեմ մի բան որ կատարուց թագուն չէ, ձեզանից ինչ թագուն, շատերդ գիտէք, որ ես, ե իմ տէրտէրակներ շատ սէր ենք, քառասուն տարուց աւել է պատկած ենք, մեր մէջ մի դժուարութիւն պատահած չէ: Որդիկ ենք շահացրել, ամուսնացրել, երկուսը լուս գործի են Բագուն իրենց ընտանիքով, մինը մեր մօտ է անապահ, մի խօսքով մեր աշունը վերջացրել ենք, երկուս աղջիկ ունենինք, նրանց էլ լուս մարդի ենք տուել, հիմա մենք մեր հոգու հոգան ենք քաշում ե աղօթքն է միայն մեր գործը, խրատը, ճանաչարս ցոյց տալը: Բայց վերջերս իմ ե տիրուհու մէջ մի վէջ պատահեց:

Անցեալները՝ Տէրը հոգին լուսաւորէ, երբ Ռոստոմինց Աննաման նանին շատ փառաւոր, ժամ-պատարագով, լիառատ հացկերոյթներով թաղեցինք, Աստուած օրհնի իր բարեպաշտ, ճնողասէր որդիները, մի երեկոյ, ութօրէնքի ամբիժքից՝ ննջեցեալի տնից վերադառնալով, տեսայ, որ տիրուհին գլուխը կախ, ախար նստած է: Մի ժուկ որ լուս անցաւ, ասացի, տիրուհի, ինչո՞ւ չես խօսում, ինչ է թախիժիդ պատճառը. վրայ բերեց նա ե ճնշած ձայնով ասաց. տէրտէր, ես ուղում եմ, որ դու աղօթք անես, որ առաջ ես մեռնեմ, դա ինձ փառաւոր հանգիստով թաղես, ինչպէս Աննամանին: Այդ խօսքը լսելով, կարծես մի թուխով գլխիս խփեցին, արիւնս ուղեղիս տես, հոգիս այլայլեց, դայրացած ասացի, տիրուհի, Տէրը պիտի ձեռով պահիք որդիները, փեսաները, աղջիկները, նրանք քեզ ծագիլի պէս պաշտում են, մեռնելիս անօր-փառք քեզ վեր-կառնեն, այդ ինչ մտքեր ես անում: Ես այդ տեսակ աղօթք չեմ անել քո համար, դու ինձ ուղում ես վերջին միջոցարարութիւնից զրկել. որ դու մի սրտալի լաց չը լինես իմ վրայ, շերտիք ձեռիդ ինքդ լիւրջ չը լցնես շերտաշը յուզարկաւորների ամանները, ամեն բան ինքդ կարգադրելով, իմ ոսկորները դերեղմանում չեն հանգստանալ: Ես ասացի, նա ասաց. ը վեր-հարեաններ լսեցին մեր ծանր դրութեան մասին ու դալիս էին մեղ գանաղան պատճառարարութիւններով սփոխելու, բայց, օրհնեալ լինի գլուղի վարժապետը, նա բռնին վերջ տուաւ, ասաց, ես ձեր վէճը կը վերջացնեմ. աղօթք արէք, ոչ դու առաջ մեռնես, ոչ տիրուհին, այլ երկուսդ էլ մի օրում մեռնէք: Տիրուհու գէմքը փայլեց, ես էլ, լսողներն էլ ուրախացանք, ծիծաղեցինք, տիրուհին սեղան բացաւ, կերանք, խմեցինք, վարժապետին մի լուս պատիւ արինք, շնորհակալ եղանք այս տխուր խօսակցութիւնը վերջացաւ ե շատերը մեղ աչքալուսանք էին տալիս զրա համար:

Բայց ինչ մեղս պահեմ, մտքէս չէր գնում տիրուհու ինձ նեղ դրութեան մէջ ձգիլը, մաադրեցի, որ ես էլ իմ հերթին մի թեթեւ նրա սիրտը մոռագնեմ, մի երեկոյ ժամից տուն գալով, շատ տխուր գէմքով նստեցի, ընթրիքին, համարեա բան չը տորի բերանս, սուփրան հաւաքելուց, որ սովորաբար զրոյց էինք անում տիրուհու հետ, ես սուս կայայ, իբրեւ թէ մտքի մէջ կորած եմ, տիրուհին ասաց, տէրտէր, լուս հաց չը կերար, սրտմտեթեանդ պատճառն ինչ է: Ես պատասխանեցի, տէրտէրակին, մի բան է եկել մտքիս, ինձ շատ տանջում է: Ես մի խիստ մեղաւոր մարդ եմ, աշխարհը փորձանաւոր, զլուխ պահելու, տուն պահե-

լու համար կամայ-ակամայ մեղանշում ես, մոռանալով Աւետարանի պատւերները: Նրանի քեզ, դու միշտ տան ներքին գործերովս ես զբաղւած եղել, մեղք գործելու պատճառ չես ունեցել. իմ մեղքերս բազմաթիւ են, ես կերթամ դժոխք, դու կերթաս արքայութիւն, մտաւորնջում եմ, որ յաւիտենական կեանքում մենք իրարից բաժանւած կը լինենք, անհուն ափսոս: Տիրուհին մաշակեց, ախ-վիշ արաւ, աչքերին արտասուք երեաց ու ասաց, տէրտէր, միթէ՞ այդ կարելի է, դու այնքան ժամ-պատարագ, աղօթքներ ես արել: Օրհնեալ լինիս, վրայ բերի ես, այն բոլորի վարձքը ժողովրդինն է, վասն զի զրա համար ինձ վճարել են: Տիրուհին շատ այլայլեց ե մօրմոքած դարձաւ ասաց. բա սուրբ գրքերում մի ճար չի ցոյց տալիս: Տեսնելով որ տիրուհուն շատ նեղն եմ ձգել, մեղքս եկաւ, արգահատեցի, ասացի՝ դարակի վրայից Աւետարանը բեր, մի գրքին մօտիկ անեմ, բաց արի Մատթէոսի Աւետարանի քսան հինգ գլուխ, 31 համարից մինչեւ 46 համարը, կարդացի, բացատրեցի, որ արքայութեան ժառանգ լինելու համար վերջին դատաստանի նկարագրից երեւում է, որ շատ հեշտ բաներ է պահանջում՝ ծաւալին մի բաժակ ցուրտ ջուր տալ, քաղցածին մի կտոր հաց, սկիւրին մի հին շոր, հիւանդին տես գնալ ե սփոխել, բանտարկեալին միջոցաբեր: Տիրուհուն սիրտ աւել, ասացի, ուրախ կաց, զւարթ եղիւր, մեր վերջին տարիները այս հեշտ պատւերները ճիշտ կատարենք ե մենք անշուշտ միասին կը լինենք. ես իմ կողմածէ այդ բոլորը սիրով պիտի կատարեմ, տիրուհիս գոհ եղաւ, ասաց փառաւորեալս ու խոստացաւ ինձ օգնել:

Արդ, օրհնեալ ժողովուրդ, առակս ինչ ցուցանէ՞ թուրքն անօրէն, խօսքն օրինաց, ասում է՝ մի գլուխ պահողը դմարդ է. իմ հոգսը միայն ես չեմ ե տիրուհի. ես ձեր հովիւն եմ ե ձեր ամենի համար պատասխան պիտի տամ Տէրին:

Վերջին օրը երբ ներկայանում մեր Փրկիչ ե Հովապետ Յիսուս Քրիստոսին, պիտի ասեմ. ահա ես ե մանկունք իմ, իմ մանկունքը դուք էք, սիրելի ժողովուրդ, մտածեցէ՞՜ ինչ կը լինի իմ. հալը, երբ այդ խօսքն արտասանած միջոցին յետ դառնամ ե տեսնեմ, որ ետես մարդ չը կայ. Միքայել հրեշտակապետը մի հարւածով ինձ կը զլորի սանդարտմենտի անդունդ դժոխքը:

Ուրեմն, սիրելիք, խնդրում եմ ձեզ ե յորդորում, երես անկեալ աղերսում եմ, կատարենք միասին Տէրի քաղցր պատուերները, բարեգութ Փրկիչը մեր վրայ դրել է շատ թեթեւ լուծ ե ամենաթեթեւ բեռ, սէր ու նենալ գէտի բնկերը ե այն գործով հաստատել, Յովհաննէս Աւետարանիչ Առաքեալն ասում է. եթէ այնքան հաւատ ունենամ որ մինչեւ անգամ հրաշքներ գործեմ, բայց եթէ սէր չունենամ, ոչինչ եմ:

Բարեմտութեամ եմ, որ Տէրը պարգևի մեզ շնորհ միասին արժանաւոր քրիստոնաւայել գործերով ե խոհերով պարզ երես ներկայանանք Քեր Փրկչի սուրբ երեսի գէմ ե Նրան փառք յաւիտենաւ, ամէն:

Ն. Վ. Տ. Ա.

Նախկին բռնազարն երբ տաճիկներին ռիսիւ

Թ Ա Տ Ր Ո Ն Ե Ի Ե Ր Ա Ժ Ծ Տ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Կ Ա Յ Մ Ր

ԴՐԱՄԱ ԲԻԻԶԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՐԵՐԷՆ

(Հայ Դրամատիկ Ընկ. ներկայացումը Թիֆլիսի Արտիստ. թատրոնում դեկտ. 12-ին ու 19-ին)

(Կայսր.—պ. Սեւուսեան, կայսրուհի—ս. Սիրանոյս, Օհան-Դուրգին—պ. Փափագեան, Հաննա—ս. Սեւուսեան, Վա- սիլ Լեկապէն-Միքայելեան եւ այլն. Բեմասէօր—Սեւուսեան):

Պատմական այն ժամանակները, որից Շանթը նիւթ է վերցրել իր դրամայի համար աչքի էին ընկնում գլխաւորապէս և նրանով, որ կայսրնիրը գլխապատառ մէկը միւսի ետեւից տապալուում էին Բիւզանդիայում և գահ էին բարձրանում:

Այս պիէսի ստիժով հայ Դրող-ներին Ընկերութեան անցեալ դեկտեմբերի 23-ի երեկոյթին պ. Զամախան մի գեղեցիկ և մշակած դասախոսութիւնով ունկնդիրներին ամբողջացած զաղափար տաւ բիւզանդական այն դարերի պատմութեան մասին, որից Շանթը դուրս է կորդիլ մի կտոր ու շինել է այդ իր դրամայի ֆարսը:

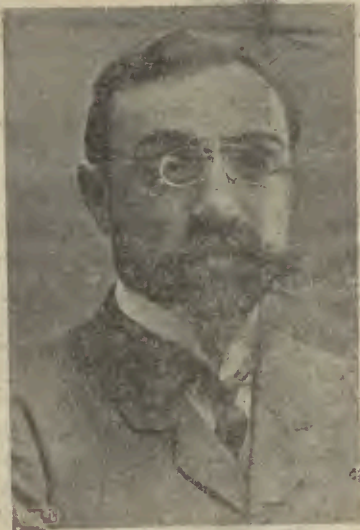
Եղիլ է մի կայսր (ըստ պատմութեան) Անդրոնիկ, որ գտել է զինվածաւոր գեղեցկուհի՝ դուստր Թէօֆանս անունով և նրան բարձրացրել է բիւզանդական գահը:

Այդ էզը չէ բաւականանում իր փառքով, քաջ զօրավար Նիկիֆոր Ֆոկասի ձեռքով սպանում է Անդրոնիկ կայսրին և Ֆոկասի հետ բազմում է բիւզանդական գահի վրայ: Այս դէպքը մի երկու խօսքով հասկացւում է հասարակութեանը, իսկ գործողութիւնը սկսւում է այն բնականից, երբ Նիկիֆորը կայսր է, իսկ Թէօֆանս կայսրուհի: Բեմի վրայ ամենայն աջողութեամբ կատարւում է Ֆոկասի գահընկեցութեան պրօցեսը: Էգին այլ արու է հարկաւոր ու այդ արուն նրան ներկայանում է ի դէմս Օհան-Դուրգին հպարտ ու փառասէր հրամանատարի, ի դէմս Նոյնպէս և մարմնով զօրեղ ու յաղթանգամ Օհանի, որի նմաններին գերադասում են Թէօֆանի նման էգերը... Օհանը Թէօֆանի օգնութեամբ որպիսի արագութեամբ բարձրանում է բիւզանդական գահը, նոյնպիսի արագութեամբ հեռացնում է վանական աքսոր Թէօֆանսին:

Ահա այս կարճ պատմութիւնն է պիէսի ֆարսուան, որով և կապւում է և բացւում դրամայի հանգույցը:

Ես հիացած եմ այն վարպետութիւնից, բեմական հոտառութիւնից, որ երևան է հանում ճեղքնակը, նկարագրելով այս փոքրիկ ֆարսուան ու դրանից մի շքեղ դրամա ստեղծում...

Շանթը նուրբ հոգեբանական դիր-

Վ. Զ. Ն. Թ.
Կայսրի Խեղինակ

քերի է ենթարկում իր հերոսներին. Ֆոկասին, Թէօֆանսին, Օհան-Դուրգին ու մեծ աջողութեամբ նրանց դուրս է հանում այդ դիրքերից: Վերցրէք IV արարի Ա. տեսարանի 5, 6, 7, 8, և 9 տեսիլները:

Ֆոկաս-կայսրը նախազգուշացումներով սողորւած պէտք է մտնի Թէօֆանսի ննջարանը, վերջինը պատուիրում է կոմսուհի Մելանիային առաջնորդել Օհանին իր սենեակը...

Խոսքերի. [Անհաղթի և շապկեցնելով Դուրգինին]. Տէր...

Օհան-Դուրգին.—(Տեսնելով մը ականջ կը հետի անոր):

Միայն—այս փակագիծը Օհանի խաղի համար և ոչ մի խօսք հեղի-

նակը նրա բերանը չէ դնում: Փափագեան է Նիկիֆոր կայսրը, որը եթէ տեսնի Օհանին իր կնոջ ննջարանում, պէտք է ամեն բան վերջանայ, պէտք է պատժի, սպանի յանդուգն Օհանը, որ մտել է կայսրուհու ննջարանը, պէտք է ամբողջ դաւադրութիւնը բացի... իսկ Օհանը տեսնելով մը ականջ կը հետնուի կոմսուհուն... Ի՞նչի... դա Շանթի հոգեբանութիւնն է: Օհանը զօրավար է, հրամանատար է, նա է, որ կամենում է իր զօրավարութեամբ և ստրատեգիայով բշլ մահմետականութիւնը դէպի իր անսպասելի, ուրկէ ան դուրս է եկել, բուկարներին, ռուսներին ու բոլոր միաբարբարոսներին մաշէն բռնելու քաղաքակրթութեան տակ քաշել, որ երազում է՝ այդ բոլորի աւերակներուն վրայ կառուցանել նոր շէնք մը, նոր ու ամուր միածոյ պետութիւն մը Կովկասի ծիծերէն միջուկ հարաւի ծովը, պարսիկ ու արաբիկ անսպասելիքէն միջուկ սկիզբ տալիս: Այդ Օհանը մի զօրավար է, մի քաջ մարդիկ է, որ սովոր է իր կուրծքը դէմ տալ վտանգին և իր սրով պաշտպանել իր անձը... դա մի սովորական դաւադիր չէ, որ և փախչել գիտէ ու ստիւլ և թագնուի, ուստի վտանգը տեսնելով նա՝ նախ կամենում է այդ վտանգը իր կրծքին և իր սրի ծայրին առնել և միայն մտածելուց յետոյ ականջ կը հետնի Մելանիային: Օհանը, որ երբեք չէր վախենում մահից, համարձակ կենում էր պետքար լեռան գլուխը, իր շուրջը մահ տարածելով և մարդակային դիակներով ծածկելով այդ բարձունքները, երբ հեղեղում էր արաբական հետեակ զօրքին՝ այդ քաջ գինորը, կայսեր ննջարանը մտնելուց առաջ խորապէս քննում էր Թէօֆանսի հայացքը... նա ուզում է այդ հայացքի մէջ ամեն բան տեսնել և

դաւաճանութիւնն և հաւատարմութիւնն նենդ ու խարդաւանք և ամեն բան... և սարսափով տեսնում է, որ աչքերը կը խնդան...

Դարձեալ մի մեծ հոգեբանական հետազոտութիւն հեղինակի կողմից. Վասիլ Լէկապէնի խօսակցութիւնը ներքինների հետ և այնուհետև նոյնը կայսր Նեկեֆոր ֆոֆասի հետ...

Կայսր. Այս դռն ողմի, մտաւ արդիւն վշտս պատեանիդ քակր, ալ ինչ բռնեղ ի հարկի լրջար:

Եւ ճշմարիտ այդ ողմին իր ուղածի համեմատ մի բոլորով դուրս է գալիս իր փշոտ պատեանից, տալիս է խորը հոգեբանական դիրքեր և անյապաղ թաղելում է իր ապահով պատեանի մէջ... Էդին ստրուկ են անտնք և իրենց դաւակնելուն ճոյսը... Տիրելը մերն է, մեր կոչումն է, ներքիններու իրաւունքը... Գահը իրենց, կարմիր կօշիկներն ալ իրենց, բայց գահակալը պէտք է ըլլայ բռնեցքի մէջ և կայսրութեան բոլոր թելերը...

— Ուրեմն պատահեց թշուառ փեսայի գաղաւթին:

— Եւ լապտերիդ իւրը չի:

— Իմաստուն կայսրուն և մեծ:

— Եւ լուր...

Սա մի հիանալի տեսարան է, որով խորամտի ողմին նախատեսում է յետագայ ուղուրդայկան, որը նա կամենում է ընդունել իւր լիակատերով, իմաստուն կոյսերուն նըման...

Արեւատուրէն նկարագրւած է և մեծ Լօկսթէդը, այդ խորամտիկ պալատականը, երկրորդ Պօլսոնիւսը, եթէ կամենար, նոյն տեսարանի 6 տեսիլի մէջ, երբ նա ողջունում է Օհանին և երկրորդ արարի բ. տեսարանի 6 տեսիլը երբ մեծ Լօկսթէդը հրաւիրուած է Օհանին մէկ երկու ժամ հիւր ըլլալու վրանիս տակ, իբրեւ կալանատուրի, որից արդէն կայսրի հրամանով սուրը խլւած էր...

Գրւածքի մեծ զարդն է սիմվոլիկ Հաննան: Դա Օհան Գուրգէնի տենչանքներն է, նրա ձգտումները, նըրա մտքի և գոյութեան թուիչքները:

Վերցնենք վերջին արարի բ. տեսարանի 7, 8, 9, և 10 տեսիլները. այդ տեսիլներից առաջին երեքի մէջ նկարագրւում է, թէ ինչպէս Օհան-Գուրգէնը, այդ համարձակ գործարարը և հետադարձ քաղաքագետը հեռացնում է և դահից և պալատից զինեւաճառի փոստակը աղջկան, Բիւզանդիայի փոստագետը թաղուհի-Էդին, որ վրայով անցնում էին և բարձրանում էին գահը: Օհանը մեղամաղձոտ ֆօֆաս կայսրը չէր, որ թէօթանին բաղդն էր անւանում, որ, եթէ մինչև անգամ կասկածում էր կայսրութեան, բայց

չէր կարողանում մի վճռական քայլ անել: Օհան-Գուրգէնի անդուստիքին, նրա անչափ և անսահման եռանդը, փառասիրութեան և առաջ գնալու տենչանքը նրան թոյլ չէին ապ կանգնել մի էգի առաջ, որ խանգարում էր նրա հոգու թուիչքներին: Պատրիարքի պատմ. պահանջը՝ հեռացնել թէօֆանօին գահից մի երկրորդական պատճառ էր, որի առաջ ցանկացած դէպքում Գուրգէնը միշտ կարող էր առնել... բայց նա ինքը ամուր և անդրդեւի կերպով որոշել էր դուրս շարտել թագուհուն և նա նրան սառնասրտօրէն դուրս նետեց...

Թագուհու աղերսանքները ոչ թէ միայն նրա վրայ չէին կարող ազդել, այլ մինչև անգամ նա նրանց չէր լսում, նրա ուշքը և միտքը ուրիշ տեղ էին: Նրա ուշքը «վեր մազլցնելու» վրայ էր, իր տենչանքների վրայ էր ապագայի մասին... Տեսիլ 10-ը այսպիսի փակագծով է սկսւում. «Կայսրն, որ ամբողջ այդ վայրագ տեսարանի միջոցին կեցած է մէկ ձեռքովը աչքերը փակած, այդպէս էլ անշարժ կը մնայ միւսներու հեռանալէն ետքը: Բիւզ-բիւզ շուրջը կըսկսի մթնել...»

Այստեղ սկսւում է Հաննայի տեսիլը, բայց նա արդէն սկսւած էր աւելի շուտ, դեռ թէօֆանօի տեսարանի ժամանակ...

Այդ տեսարանի 10-դ տեսիլը կատարելապէս պատկերացնում է Հաննայի սիմվոլը...

«... Հաննա՝ վե՛ր, մագլցի վե՛ր: Կայսր. Աճճ՛, եւ ո՛ւր: Ահա գազարը: Հաննա. Անոնց համար, որոնց շուրջը կարճ է:

Կայսր. Բոյա՛ր գազարներուն ալ աւէ եղածը:

Հաննա. ... Բարե, քաղ վե՛ր:

Կայսր. Ո՛վ դուն, իմ հոգիս անվերջ ձգտումը, իմ անհանգիստ, իմ անյաղ հոգիս անդուստ և թեւաւոր ձգտումը, բայց ի՛նչու, ի՛նչու դուն, ինչու՞ աչքս ձգտումը. եւ մինչեւ ե՛րբ եւ մինչեւ ո՛ւր...»

Հաննա. ... Միւնչեւ տեհաւ անկանգները, միւնչեւ մահուոյ սահմանները... վե՛ր մագլցի, վե՛ր:

Կայսր. Այո՛, մնացածը բոլորովն ուրիշ է:

Հաննա. վե՛ր, մագլցի, վե՛ր:

Օհանը վեր է մագլցում... նա գիտէ Վասիլի վարչական շնորհքը, նրա փորձառութեանն է յանձնում անհանգիստ քաղաքը, իսկ աւելի ուշ և ամբողջ երկրի վարչութիւնը... դարունը բացւելուն պէս նա պէտք ունի իր բոլոր ուժերուն: Նա պէտք է սաւառնի գէպի արեան լեռը, իր դիւահար ծրագիրները իրականացնելու և բոլորի «աւերակներուն» վրայ կառուցանելու նոր շէնք մը, նոր ամուր միաձոյլ պետութիւն մը, կովկասի ձիւներէն մինչև հարաւի

ծովը, պարսիկ ու արաբիկ անապատներէն մինչև սկիւթ տափերը...

Պիէսին կենդրոնական դէմքն է Օհանը իբրեւ գործող անձ և Հաննան իբրեւ սիմվոլ, իբրեւ Օհանի անչանքների ձգտումների, թուիչքների պատկերացումն, իբրեւ ամենէն աղտոր ու ամենէն աւելի խոյսցող իր երազներուն...

Գրւածքը գուրկ չէ և իւմօրից, որ շատ տեղերում երևան է գալիս և մանաւանդ առաջին արարի բ. տեսարանի 1 տեսիլում որտեղ կուգ պառաւը, գեղեցիկ կանացով շրջապատւած սրահօսում է սրա և նրա հասցէին և այդ սրահօսութիւնները բովանդակութեամբ են համեմատւած և բարձրաստիճան պալատականների և թագուհուն շրջապատող պակասութիւններն են ծաղրում...

Կայսր դրամայի պատասխանատու ամբողջ խաղը կենտրոնացած է զլիսաւորապէս տ. տ. Սիրանոյշ և Սեուսեանի և պ. պ. Փափաղեանի, Սեուսեանի և Միրզոյեանի ձեռքում և իր աջողութեամբ ամբողջապէս պարտական է այդ տաղանդաւոր արտիստների մտածւած և մշակւած խաղին և ըէփսիոր Սեուսեանի ջանքերին ու աշխատանքին բեմադրութիւնը ճիշտ և վարպետօրէն կատարւելու համար: Հայ բեմը ի դէմս պ. Սեուսեանի ունի մի ուսեալ, հասկացող և ջանասէր, մասնագէտ—ըէփսէօր, որի ջանքերին Կայսրը պարտական է իր բեմագրութեան ճշտութեամբ և շքեղութեամբ: Պատմական ճշտութիւնը թէ հազուատների և թէ դէկօրների մէջ պահապանելու համար ըէփսէօրը ունեցել է պատմական աղբիւրներ և նկարներ, իսկ ինչ կը վերաբերի Դրամատիկ Ընկերութեան վարչութեանը, նա իր կողմից ծախքեր չէր խնայել:

Չեմ կարող չընդգծել տ. Սեուսեանի և Փափաղեանի օրինակելի խաղը: Տիրինը և պարոնը ներկայումս լինելով հայկական բեմի զարդը, ապագայում նրա պարծանքը կարող են լինել, եթէ նրանք կրջարունակեն նոյն տոկուն և եռանդոտ աշխատանքը:

Մեծ ուրախութեամբ մասնանշում եմ որ Լեոն Շանթը մի մեծ գիւտ է հայ բեմական զբաղանդութեան համար և պէտք է ամեն ջանք դրած գնել, որ նա թողնէ ամեն մի կողմնակի պարապմունք և զբաղւի բացառապէս բեմական զբաղանդութեամբ:

Կայսր դրաման տաւած է առանձին դրքոյկով:

Յ. Տեր-Իրիգորեան (Վանօ)

ՌՈՒՄԱՆՍԿԻՆԻ ՅԵՂԱՐԱՐՈՒՄԸ ՅՈՐԶԱՆԵՐՆԵՐԸ ԹԻՓԼԻՍԻ ԳՈՒՄԱՆՈՒՄ

Հինգշաբթի, մարտի 3-ին, երեկոյան 9 ժ.-ին Թիֆ. քաղաք. Դու-մայում կայացաւ արտակարգ նիստ:

Մինչև նիստի բացուիլ՝ վեհաժողովն ու զանազան միջանցքը բոնել էր երկսեռ մեծ բազմութիւն:

Քաղաքագլուխը, ժողովը բանալով, յայտնեց հին կոտավարութեան խոր-տակման և Դումայի Գործադիր Յանձնաժողովի կազմած լինելու չուրը՝ շեշտելով, որ ժողովը համ-բերութեան բաժանն արդէն լցել էր հին կոտավարութեան վերաբեր-մունքի շնորհիւ, ուստի կատարածը անսպասելի չէր (ծափահարու-թիւն): Քաղաքագլուխը հաղորդեց փոխարքայի հետ ունեցած իր տե-սակցութեան մասին, յայտնելով, որ Կովկասեան բարձր իշխանու-թիւնը Պետ. Դումայի Ժամանակա-կաւոր կոտավարութիւնը ճանա-չում է օրինական (երկարատեւ ծափեր): Մեծ Իշխանի հետ ունե-ւած տեսակցութեան հետեանքի ց-հն և փոխարքայի իրեն ուղղած մաս-նային քաղաքագլուխը հարկ է համարել ան. Բիշապէս հեռադրել Դու-մայի Ժամանակաւոր Գործադիր Յանձնաժողովի նա-խագահ Մ. Ռո-ձեանիօին և միաժամանակ հար-մից Կովկասեան 27 քա-կել է ինքնավարութիւններին ուղար-հեռագիր, հաղորդելով կառավարու-թեան փոփոխելու լուրը և շեշտե-լով գործի յաջող ելքի տեսակէտից ազգաբնակչութեան մէջ անդորրու-թիւն պահպանելը: Որովհետեւ ազգա-բնակչութիւնը պէտք է իր քայլերի համար իրեն հաշիւ տայ: Պէտք է նա տօն տայ, որ նոր կարգը բա-րելաւ վիճակի մէջ դրել: Տարակու-սանք չըկայ, որ Կովկասեան բարձր իշխանութիւնը նոր կառավարու-թեան հետ է. և եթէ այս այսպէս է, պէտք է պահպանել լիակատար հանգստութիւն: Եզրակացութեան մէջ քաղաքագլուխը բացականչում է. «Գեցցէ՛ որսաց յաղթական զօրքը», որին յաջորդում են անդա-դար ծափեր, «ուռա» բացականչու-թիւններ և բոլորը ոտքի են կանգ-նում: Յոյցեր արեցին Ժամանա-կանոր կոտավարութեան, նախա-գահի, բանաբար, գործադիր Յանձնաժողովի և Թիֆլիսի պատ-գամաւոր Չիլէիձէի հասցէին: Ան-ցնէլով օրակարգին՝ նախագահ Ա. Պատրիսեան յայտնեց քաղաքային վարչութեան որոշումները, որից յե-տոյ խօսեցին քաղաքային իրաւա-սունքի մի բանիսը:

Դումայն որոշեց. 1) Լիազօրել քա-ղաքագլուխին Թիֆլիսի ինքնավարու-թեան կողմից ողջոյն ուղարկել

Դումայի Ժամանակաւոր Կոմիտէի նախագահին: Քաղաքային Դուման հաստատ հաւատացած է, որ ոչ միայն ինքը, այլ և քաղաքի ու ամ-բողջ շրջանի ազգաբնակչութիւնը ներկայ պատմական անցքերի լրջու-թիւնն ի նկատի ունենալով՝ կը պահպանի համապատասխան հան-գումարութիւն, աշակցել ջանալով Ժամանակաւոր Կոմիտէին, որ նպատակ ունի հիմնելու պատասխա-նատու կառավարութիւն ժողովրդի հանդէպ:

2) Ողջունել համառուական քա-ջարի գործին, որ անընկճելի պաշտ-պանում է Հայրենիքի պատիւը և ցանկալ նրա յետագայ յաջողու-թիւնը և նոր փառքը:

3) Լիազօրել քաղաքագլուխին, որ քաղաքային ինքնավարութեան ա-նունից դիմի ազգաբնակչութեան, հաստատ յոյս տածելով, որ նա ա-ռանց ազգի և դասակարգերի խըտ-րութեան՝ լիակատար անդորրու-թեամբ կը դիմաւորի ներկայ անց-քերին, զիտակցելով, որ նոր կառա-վարութիւնը օգտուելով Պետական Դումայի մեծամասնութեան դէպի նա տածած հաւատից և լիակատար պատասխանատու հանդիսանալով նրա առջև, երկրում կը վերականգնէ խախտւած կարգը, ճշմարտութեան և արդարութեան յաղթանակը դնե-լով լաւ հիմքերի վրայ, ընթացք աւելնելով այժմեան մի շարք ընդ-նադր պետական նշանակութիւն հան-դիսանալով ինքիւրեքին:

4) Լիազ-ւորել Կասեան զօրաբանակի ներկայ Կով-նատարի և Քաղաք. գլխաւոր հրամա-նատար Կոտլեան մտքի-Դումայի, ազգաբնա-կութեան մտքի-թարգմանը իր և ցանկութիւններին խորհրդի հանդիսանալով, որ Նորին Բարձրութիւնը պաշտպան չէ հան-դիսանալ Ռուսաստանում նոր կ'ը-զիր հաստատելու խնդրում, հայրե-նիքն ապահովելով արդարութեան և քաջարի գործի յաղթանակով, պաշտ-պան հանդիսանալով Պետական Դումայի առջև պատասխանատու կոտավարութիւն հաստատելու գոր-ծում: Միաժամանակ ազգաբնակչու-թեանը հրաւիրել խաղաղութեան: Դուման իր սուրբ պարտքն է հա-մարում յայտնել, որ ազգաբնակչու-թեան անդորրութեան համար լաւա-գոյն կարող է լինել մանիֆեստա-ցիաների և փողոցային ցոյցերի ար-գելումը: Ուրիշ մարդկանցով փոխա-րինել ազմինխտրացիայի մէջ գտնուող ժողովրդի դէմ թշնամական վերաբերմունք ցոյց տուող անձանց: Ազատել իրենց քաղաքական համոզ-մունքների պատճառով դատապարտ-ւածներին:

5) Ողջունել Պետական Դումային, յանձնիս իր նախագահ Մ. Ռոձեան-իօին յաղթականօրէն իրականաց-րած լինելով մեր սրբազան երազը՝ հիմնելով նոր պատասխանատու կա-ռավարութիւն, միաժամանակ հա-տատ յոյս ունենալով, որ նոր կազ-մակերպւած կառավարութիւնը ա-ռաջին հերթին կը յայտարարել ընդ-հանուր ամնխադա-Յուլիսի 3-ի օրէնքի փոփոխութիւնը, ազգաբնա-կութեանը տալով ընտրութեան լայն իրաւունք, իրաւահաւասարութիւն բոլոր ազգերի, ոստիկանութեան մունիցիպալիզացիա, խզի, խօսքի, մամուլի, միութիւնների և ժողովու-րի ազատութիւն, իսկ ազգաբնա-կութեան պարենաւորման գործը կոտլեան պարենաւորման գործի մէջ:

6) Ողջունել Թիֆլիսի նահանգի Պետական Դումայի պատգամաւոր Չիլէիձէին, որ մտել է նոր ժա-մանակաւոր կառավարութեան մէջ, ցանկանալով եռանդ և արիւթիւն պետութեան վերակազմութեան աշ-խատանքների մէջ:

7) Այս որոշումը յայտնել կով-կասեան բոլոր քաղաքային խոր-հուրդներին:

ԹԻՓԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱԳԼՈՒՅԻ ԿՈՂՄԻՏԵ

Մարտի 3-ին, ստացայ հետեւել հեռա-գիրը Պետ. Դումայի նախագահ Մ. Պ. Ռո-ձեանիօից:

Ինքնավարութիւնը վերջնականապէս, ան-ցաւ Պետական Դումայի Ժամանակաւոր Կոմիտէի ձեռքը: Հին կառավարութեան անդամները ձերբակալւած են և գտնոււմ են Քեթրօ-Պալատի բերդում, Կազմում է ժամա-նակաւոր կառավարութիւն, որի կազ-մի մասին կը ծանուցեն Ռուսաստանի մի մասին կը շրջանների բոլոր տե-րուր նահանգներ: Ժամանակաւոր Կոմի-տէին ու աններին: Ժամանակաւոր կոմի-տէն առաջարկում է պա-պանել կատարեալ հանգստութիւն, չընդհատել լիակատարութեան մեծ ուղղութիւն դարձնելով երկրի պաշտպանութեան աշխատանքների ընդ-գրին և բնակչութեան պարենաւորմանը: Ժամանակաւոր կոմիտէի նախագահ Ռո-ձեանիօ:

Հանգիստ լինելու և աշխատելու կոչը ջնրմ և միահամուռ համակրութիւն գտաւ Քաղ. Դումայի նիստում. այդ կոչով էլ ես նորից դիմում եմ Թիֆլիսի բնակչութեանը:

Քաղաքագլուխ Խախաւան

